

Fašismus a mír – Československo a Itálie.

Také v našem tisku rozvinula se z podnětu velikonočních návštěv v Římě jakási rozprava o poměru k Itálii, ale poněvadž se v Československu ještě neumí myslet státně-politicky, nýbrž jen stranicko-politicky, vypadlo to zas jen jako polemika o fašismus. Pro naše lidi je Rusko jen oporou jejich bolševické nebo naopak »slovanské« politiky, Itálie zas jen figurou v boji reakčních a demokratických sil v Evropě. Ale ani státy řízené tak vysloveně ideologicky a působící — chtě nechtě — tak ostře propagačně není možno převést na pouhá stranická schemata a určovat jejich posice ve vztazích mezinárodních podle sympatií s mravními a společenskými názory, jež představují. Každý národ a stát má svou úlohu předepsanou přece jen především přírodou a dějinami. Vůle lidí, dočasně jej ovládajících, ať již jsou to silní jedinci nebo organizované skupiny, může vykonat velké věci jen ve směru národního zájmu a tlaku, nikoli proti němu. O fašistické Itálii platí to tím spíše, že její ideologie je právě nacionalistická a etatistická. Bolševické Rusko mohlo by, alespoň theoreticky vzato, podporovat vážně i stát, jehož národní zájmy jsou v rozporu s ruskými, jen proto, že by sociálně a ve smyslu světové revoluce proletariátu s ním souhlasilo, poněvadž Rusko je ovládáno internacionalisticky a revolučně. Itálie však nemůže udělati nic pro cizí režim protidemokratický, jsou-li jeho národní zájmy v rozporu s italskými. Mussolini vyslovil se často docela určitě o tom, že fašismus není žádným vývozním artiklem, a konstatoval tím pouhou samozřejmost, neboť fašismus, t. j. patentovaný, bojovný nacionalismus národa Itálii odporujícího, musí býti pro ni právě co nejméně vítaný. Je tedy naprostým nesmyslem domnívat se, že Mussolini chce utvořit jednotu všech »fašisticky«, autokraticky nebo jen konservativně ovládaných států v Evropě. Způsob vlády v Jugoslávii neliší se nikterak od vlády v Rumunsku nebo Bulharsku, a Pašič nezadal ani Bethlenovi; přes to nemůže býti přátelství mezi Jugoslávií a Itálií, jako by zas nebylo nepřátelství mezi Itálií a Maďarskem, ani kdyby tam vládl Béla Kuhn. Spolupráce rusko-italská byla z Říma opravdu také bez rozpaků zahájena (dokonce přede všemi ostatními) jen proto, že si Mussolini odtud sliboval obchodní, po případě i politické zakotvení na jihu Ruska a na Kavkaze. Českoslovenští fašisté a konservativci («Lidové Listy») žijí v trapném sebeklamu, věří-li, že nebyt Beneše, měli bychom hotovou alianci s Itálií. Pokud bychom nechtěli zadat svým národním zájmům a opustit jedinou slovanskou politiku, která je prakticky možná, spolek s Jugoslávií, byli bychom na tom za každého méně »pacifistického a ženevského« režimu s Itálií mnohem hůře než nyní.

Zcela jinak vypadá otázka, hledíme-li na ni státně-politicky. Pak si budeme vědomi toho, že na š e z á j

my se s italskými kříží, docela bez ohledu na to, jaký je zde nebo tam režim. Itálie ovšem podporovala náš odboj proti Rakousku, ale z téhož důvodu, když habsburská monarchie je už rozbita, podporuje nyní Maďarsko proti Malé Dohodě. Nemůže si přát žádné velmoci na druhé straně Adrie, a železný kruh sousedů kolem Maďarska (jehož Rakousko je neformálním článkem) zdá se jí nebezpečným základem nové jednoty ve střední Evropě. Pokud na nás jest, nemůžeme nikomu zaručit, že budeme proti takové jednotě, neboť to bychom byli sami proti sobě. Jistá spolupráce nástupných států je nezbytná k obnově hospodářského blahobytu. Itálie však se obává, že by z takové hospodářské spolupráce vyvinula se i politická, což by bylo nebezpečné jak jejímu vlivu v těchto končinách, tak i její samovládě na Adrii, případně i dalšímu pronikání na Balkán. Pro ni je rozhodně pohodlnější udržovati vzájemnou nedůvěru a zmatek mezi námi. Nejnověji nastala jen jistá změna v taktice Mussoliniho. Místo hrozeb válkou, dal se do organisování míru. Místo pouhé klientely států závislých chce si opatřit i dohodu se státy samostatnými, po případě i odpůrci. Jedná s Francií a Jugoslávií, pozval k sobě ministry rumunské, polské, turecké. Vzniká otázka, jde-li mu opravdu o vyrovnání na dlouhou dobu, o jistý věcný kompromis, či jen o úpravu terénu a získání času. První možnost není třeba docela vylučovat, poněvadž Itálii se opravdu válčit nechce a není ve svých rozhodnutích ani volná, závisí na blahovůli britské a americké. Jestli však revisionistické tendence Mussoliniho budou sledovány důsledně, octnou se jeho přátelé u nás teprve v pěkných rozpacích, neboť Mussolini bude na nás vymáhat tučnou sousta pro své maďarské přátele a to pomocí ženevského aparátu, jehož bezcennost fašisté všech zemských barev až dosud prohlašovali.

R. P.

P O Z N Á M K Y

Uražený.

Pan poslanec Stříbrný žaluje anebo svými redaktory dává žalovat »Právo lidu« a ještě některé jiné listy, že nazvaly jeho »Večerní list« skandálním, sensacektivním, pikantním nebo ještě něčím z tohoto druhu. Každý, kdo několikrát měl »Večerní list« v ruce, ví, že to není nic jiného než obtěžování lidí, kteří mluví pravdu, a od p. Stříbrného je to skutečná smělost, dovolávat se v té věci ochrany soudu. Ale p. Stříbrný, který dělal tiskovou reformu, ví, k čemu jí může použít. Proto žaluje na všechny strany. Ale tak daleko snad ještě nejsme, aby tisková reforma znemožnila nazývat »Večerní list« těmi jmény, která mu patří. U nás někteří lidé se starají, aby přišel na světlo boží zákon o pornografii; takovým zákonem byly by nejspíše postiženy knihy a divadla a leckteré opravdu umělecké dílo; ale pornografie denně vycházející proklouzla by patrně síti tohoto zákona. Proti »Večernímu listu« je třeba organisovat veřejné mínění, a žádná tisková reforma nemůže být tak špatným záko-

nem, aby zabránila říkat pravdu v té věci. Pan Stříbrný chce dělat nepříjemnosti; nuže, pro pravdu je nutno snést nějaké ty nepříjemnosti, které může připravit p. Stříbrný.

Reklama nebo organizace?

Ve vozech pražských elektríků jsou nálepky, které dělají reklamu autobusům. Na první pohled to vypadá hezky: hle, elektrické podniky jdou na to obchodnický; dělají reklamu, chválí: lidičky užívejte autobusů. Tak tedy elektrika a autobus; kde elektrika, kde autobus?

Reklama autobusům souvisí asi s tím, že autobusy uvnitř Prahy jezdí ponejvíce prázdné. Proč? Je tu nedostatek zájmu, t. j. pomůže tu tedy reklama, či je jádro věci hlouběji? Vyčteme to z jedné nálepky, která chválí autobusy: užívejte jich, dovezou vás 1 km za 50 h. — Pražská tramway vás doveze 10—15 km za 1·20 Kč. Autobus se vám nabízí, že vás popoveze o 1 km za 50 hal. Tu je jádro věci; autobus je dražší. O hodně dražší. Tu tedy nepomůže reklama. Z Těšnova se dostanete na konec Smíchova tramwayí i autobusem; autobusem snad přímo; ale je to o hodně dražší. Uvažme, že jezdí lidé, kteří mají 500—600 Kč měsíčně; ti mají tak sotva na tramway.

Bytová otázka je otázka dopravy; zejména dnes, kdy Praha se rozlézá na 2—3 hod. od centra. Kam nevede tramway, zavede se autobus. Ale: autobus je drahý, a vedle autobusu nutno platit ještě tramway. Prakticky to znamená, že na př. dělník v Jinonicích, pracuje-li na druhém konci Prahy, platí jednak drahý lístek v autobuse, jednak 1·20 Kč v tramwayi. Autobus je dnes jaksi náhražkou elektriky. Elektrické podniky trestají ty, kteří bydlí tam, kam nejsou zavedeny koleje elektrické dráhy. Jak drahé — u srovnání s tramwayí — jsou autobusy, je právě vidět z vnitřní Prahy, kde tramway vás vozí za 1·20 Kč celou hodinu, kdežto autobus chce za 1 km (3—5 minut) 50 h. Je to svět drobných peněz, drobných mincí; ale je to také svět malých lidí, který hlavně z rána plní tramwaye a s nímž musí počítati i autobus. Bylo by dobře, kdyby elektrické podniky vyloužily, proč se tak draho v Praze jezdí autobusem. Snad jsou okolnosti, které vysvětlí větší provozovací náklady u autobusů (zvýšená amortisace, větší počet oprav, pneumatiky), ale jsou zas věci, které přitěžují tramwayi (nákladné investice, koleje, jejich udržování). Vidíme-li, jak rychle klesají kilometrové sazby autodrožek — a při tom oproti cizině jsou ještě nemírně vysoké — pak sazby autobusů (20—40 lidí) jsou snad vůči autodrožkám nízké absolutně, ale relativně vysoké.

Elektrické podniky nemají v celku autobusy v lásce. Jedna úvaha v »Zepopu« o autobusech nesvědčila o zanícení pro ně. Není celkem divu. Elektrické podniky nebudou říkat: svítte, topte plynem, a plynárny nebudou chválit výhody elektřiny. Není divu, že elektrické podniky nebudou chválit autobusy, které nejsou odkázány na holešovickou elektrárnu nebo — a to hlavně — Ervěnice. Hledají-li se konsumenty pro ervěnický proud (bytová sazba), nebudou v lásce autobusy.

V zájmu dopravy by bylo, aby autobusy byly (i cenově) včleněny organicky do sítě elektrické dopravy. Snad by se při tom ukázalo, že nutno rozlišovati mezi dopravou na kratší vzdálenost a na vzdálenost delší. Ale to je jiná kapitola; snad by včlenění autobusů v rámec veřejné dopravy uspíšilo kalkulaci tarifovou. Ale jistě je to neúměrné, když dělník, jedoucí na př. z Bráníka do Holešovic, zaplatí za dopravu elektrickým podnikům 1·20 Kč, zatím co dělník z Jinonic, jede-li do práce do Holešovic, musí platit (autobus + tramway) částku několikanásobnou, jen proto, že jest odkázán na autobus.

Tu nepomůže reklama. Tu je potřeba jiné organizace. A bylo by potřeba také více zájmu o konkrétní otázky velkoměsta. Bude dobře, až otcové na pražské radnici poznají, že starat se o praž-

skou dlažbu, osvětlení, kanalisaci, veřejnou dopravu (výjimky na pražské radnici potvrzují jen pravidlo) je právě tak důležitá, ne-li více, jako hádati se o politický chlup. Hnutí fabianské v Anglii má právě tu zásluhu, že velká hesla konkretisovalo v drobných, promyšlených návrzích.

V. G.

Zajímavý problém hospodářský.

Anketa Čsl. Akademie Zemědělské, pořádaná 17. min. m., zabývala se zajímavým národohospodářským problémem. Nepatrný hospodářský cukrovar v Tavřkovicích, který již pátou kampaň zpracovává řepu novou metodou Komers-Cuker, značně rozrušil cukrovarnickou a řepářskou veřejnost. Doposud byla totiž výroba cukru v malém pokládána nejen za technicky nemožnou, ale i za naprosto nevýnosnou. Byly sice známy pokusy některých cizozemských cukrovarníků v tomto oboru, ale všichni řešili tento problém na úkor jakosti hotového výrobku. Teprve výrobní metoda tavřkovickeho cukrovaru, rozřešila tento problém úplně, neboť odstraňuje dokonale nedostatky dosavadního způsobu práce. Na př. vyloužené řízky velkokukrovarů obsahují až 93% vody, kterou řepář zbytečně z cukrovaru odváží. Řízky u nové metody obsahují vody málo a mají daleko větší krmnou hodnotu. Velkokukrovary spotřebují k čištění cukerné šťávy až 1·5—3% vápna. Nová metoda vystačí s 0·5%. V odpadních vodách ztrácí se při nynějším způsobu práce skoro třetina krmné hodnoty řízků. Nová metoda odpadních vod nemá. Jakou jest to výhodou, dovedou oceniti rybářští odborníci. Dosavadní způsob práce čistí šťávu nákladným způsobem, při čemž spotřeba plachetek a ruční práce silně padá na váhu. Mimo to rozkladem znehodnotí dusíkaté necukry řepy skoro úplně. Nová metoda čistí cukernou šťávu pomocí zvláštních centrifug, takže se neporušené rostlinné necukry vylučují a poskytují výborné krmivo. U dosavadní metody odpadá 1—2% melasy (na řepu počítáno). Nová metoda vrací zelené syroby zpět do difuse, jejich necukry přecházejí částečně do řízků, částečně se vyloučí v centrifugách, takže výroba melasy může úplně odpadnouti.

Za jiných okolností znamenal by tento objev novou éru československého cukrovarnictví. Ale za poměrů dnešních, kdy cukrovarnictví po provedené koncentraci octlo se v krizi, stává nová metoda cukrovarnický kapitál před problémy složitější. Již zdouhavé jednání o cenu řepy s řepáři nesvědčilo nikterak o dobrých vyhlídkách tak důležité složky našeho hospodářského průmyslu. Jest tudíž přirozeno, že cukrovarníci, světovou krizi s dostatek postižení, novou metodou potěšeni nejsou, zatím co nespokojení řepáři projevují o ni čilý zájem. Svědčí o tom nejen referáty na anketě Čsl. Ak. Zem. pronesené, ale i nezvyklá účast a podrážděná debata.

Přes to, že metoda tavřkovickeho značně zjednodušuje čištění šťávy cukerné a činí zbytečnou celou řadu stanic, zejména celou práci zadinovou, vytýkají jí cukrovarníci neobratně a nesprávně špatné tepelné hospodářství. A tím, že umožňuje zpracování řepy v malém, jest jim naprosto nesympatická. Přímě směšně vypočítávají, kolik malých krcálek by se muselo postavit na místo dnešních velkozavodů, aby stačily k zpracování celé naší sklizně, vypočítávají, jaké hospodářské škody by podobný krok znamenal, ale celkem zbytečně. Vždyť nová metoda nemusí býti prováděna jen v malém, jak se někteří naivně domnívají.

Na druhé straně řepářům se výhody nové metody zamlouvají. Jednak málo vodnatými řízky s vysokou krmnou hodnotou a mimo to i tím, že nová metoda necukry získává ve formě cenného krmiva. Vedle toho okolnost, že nová metoda umožňuje zpracování řepy v oblastech se špatným železničním spojením v malém hospodářském cukrovaru, jest zvláště důležitá pro řepáře, kteří jsou postiženi koncentrací velkokukrovarů tím, že

dopravní výlohy obnášejí až 25% tržní ceny řepy a že tato položka se v nízké ceně řepy projevuje.

Posuzují-li se tyto důvody pro i proti, naprosto nestranně, bylo by si přáti, aby tento hospodářsky velice zajímavý spor byl řešen se strany velkozávodů s větší seriosností, aby definitivní rozřešení uspokojilo strany obě. Ze stanoviska čistě hospodářského nutno ovšem považovati novou metodu za veliký pokrok, neboť metoda Komers-Cuker získává z řepy pouze cukr fotosyntesou tam vzniklý a vrací hospodáři resp. půdě vše, co jinak řepář v drahých hnojivech musí půdě nahražovati. Přibližuje se tudíž nová metoda ideálu hospodářského podnikání.

Odmítavé stanovisko cukrovarníků jest sice pochopitelné, ale ne tak tragické, jak by se z jejich argumentů na anketě uváděných mohlo souditi. Vždyť okolnost, že metoda tavikovická osvědčila se v malém, neznamena, že by se nemohla prováděti i ve velkém. Rekonstrukce velkocukrovarů vyžádala by si sice značných finančních obětí, ale cukerní průmysl musí na chvíli zapomenout na dividendy a uvědomit si, že jest v prvé řadě průmyslem hospodářským a že v krisi a konkurenčním boji jest nejčestnější a nejúčinnější zbraní technický pokrok ve výrobě.

Prof. Karel Andrlík.

P O L I T I K A

Osobnosti v národní demokracii.

III.

Dostáváme se nyní k několika mužům, kteří hrají důležitou roli v národní demokracii, ač nejsou členy parlamentu. Někteří z nich proto, že to ještě tak daleko nepřivedli, jiní proto, že o to nestáli.

O p. Františku Sísovi nelze ani dobře říci, že to ještě tak daleko nepřivedl, ani že o to nestál. Je to už důkladně oštířený politik a jakýkoliv druh politické nevinnosti je mu cizí, ale nad jeho mandátem spočívá nějaká kletba. Byl poslancem už v revolučním Národním shromáždění, byl zvolen i r. 1925, ale shodou okolností, o nichž budeme mluvit později a v nichž p. poslanec Samek byl okolností největší, resignoval na svůj mandát.

Pan Sís začal kariéru jako redaktor mladočeského týdeníku v Týně nad Vltavou. To byla ovšem politicky taková role, jaké se u divadla říká »pes«. Za nějakou dobu povýšil a stal se redaktorem v Mladé Boleslavi. Pozorné oko odhalí ještě dnes na něm stopy jeho původu, zbytky po bytosti krajinského žurnalisty. Mladá Boleslav byla mladočeskou baštou, p. Sís se tam vykuklil a roztáhl křídla k letu. Let ho nesl do Prahy. Tam nemohli neocenit jeho čilost, a p. Sís ještě před válkou stal se generálním tajemníkem strany. Jestliže slovo tajemník znamená obratného muže, jenž nejraději dělá věci tajně a za jevištěm pilně sprádá nitky, nemohli Mladočeši připadnout na muže vhodnějšího, a správně z něho učinili hned generála. Až do dneška se p. Sís znamenitě hodí k tajné službě politické. Mohl by o sobě říci jako Fouché, policejní ředitel Napoleonův, že má »nepřekonatelnou náklonnost přijímat důvěrné zprávy«. Krajně intimní bývají také způsoby jeho pátrání. Za Švihova procesu podezřívá jednu dívku, že je jí známo něco ze Švihových tajemství. Předpokládá, že by mu to neřekla jen tak pro nic za nic, začal

vydatně drknatí na strunu erotickou. Neznají jsme onu dámu a nevíme, přinesl-li tu p. Sís velkou oběť zájmům své strany či spojil-li toliko příjemné s užitečným. Ne najde se muž se zdravými názory, který by připustil, že takové chování se snáší se způsoby gentlemana. Ale p. Sís tak činil ve víře, že ženy nic nesmlčí těm, které mají rády. Je možno, že, hledaje nejúčinnější a nejrychlejší metody, snad tehdy dokonce hrál na mandolinu, aby obměkčil duši oné dámy; je možno, že vyrážel ze sebe přísahy lásky v měsíčním svitu. Ale za laškovností Amorovou se skrývalo pichlavé oko Argusovo. Tato věc velmi zarmoutila dra Kramáře, když se mu donesla. On, jenž si vždy potrpěl na dobré mravy soukromé, ptal se, může-li věřiti svým uším, a vyjádřil se v podstatě, že by byl raději bez informace než s informací, která byla získána takovým způsobem. Uvádíme tuto epizodu proto, že nemá býti zapomenuto nic špatného, co nebylo potrestáno, a pak proto, aby bylo patrné, že p. Sís není úzkostlivý a pedantický ve výběru method proti odpůrcům.

V spikleneckém ovzduší války ocitl se p. Sís ve svém živlu. I kdyby nebylo toho, že byl upřímným nacionalistou, přiměla by ho snad jeho povaha, aby se postavil na stranu spiknutí proti oficiální moci. Jeho zásluhy z té doby jsou nemalé. On prováděl převrat proti aktivistům v mladočeské straně; on jim soustavně podkopával půdu pod nohama; on šel snad stejně vášnivě, jako dříve proti Švihovi, proti mužům, jejichž mysl byla nakažena rakouskými zálibami; on organisoval s p. Bečkou palácový převrat, jímž oportunisti byli smeteni. Když se Kramář a Rašín vrátili z vězení, byl p. Sís jediným jejich informátorem. Jako vítězný vůdce vedl politiku strany až do konce války. Tehdy byl na vrcholu své moci a významu. Poněvadž vyrval »Národní listy« oportunistům, bylo mu svěřeno jejich vedení. A v této funkci přivedl Dyka, Čapky, Rutta, Karla Tomana do »Národních listů«. Národní demokracie tehdy věřila, že bude representační stranou národa, a sbírala kulturní proviant na všech stranách.

Od války jeho hvězda pomalu se níží na obzoru, a jeho vliv ve straně upadá. Sám cítí, že jeho síla vrcholila v dobách válečných, a kde může, vrací se vzpomínkami do dob minulých, a rád by docílil, aby veřejnost také na ně vzpomínala, poněvadž ví, že při tom nebude stát ve špatném světle. Proto vystupuje jako muž vzpomínek, jako autor článků »Před desíti lety«. Má v majetku několik fotografií, na nichž je zachycen s Kramářem a Rašínem na tajné schůzi v Šárce, a s těmito fotografiemi znovu a znovu seznamuje veřejnost.

Rašín nemíval p. Sise dvakrát v lásce, a na jeho popud byl p. Sís poslán do Paříže, aby se tam pokusil rozšířiti své vzdělání. V podstatě se to velmi podobalo dočasnému odstranění: Lidé, kteří jsou v politice považováni za potřebné a příjemné, bývají přijímáni s takovým vzděláním, jaké právě mají. V Paříži p. Sís ovšem založil český časopis a, nemaje jiného pole pro svou aktivnost, působil v kroužcích pařížských krajanů. S těmi skládal různé vzletné resoluce a posílal je do Prahy. Po Rašínově smrti se ihned vrátil do Prahy. Někdy v té době se zabýval myšlenkou, že by se mohl stát vyslancem v Bulharsku, a podnikl určité kroky, aby tuto myšlenku převedl do libé skutečnosti. Ale jiní byli o tom jiného názoru, a tak p. Sís zůstal odkázán na kariéru ve straně.

Ale to je práve to: jsou s tím obtíže. A hlavní je ta, že skoro nikdo ve straně nemá rád p. Sise. Pokud se týká bezpečnosti jeho posice, je to s ním každý měsíc jiné, jednou horší, podruhé lepší. Když p. dr. Preiss zahájil ofensivu proti fašismu ve straně, měl p. Sís jakožto hlavní viník už na mále. Drží se jen tím, že má důvěru vůdcovu. Kdyby jednoho dne se p. dr. Kramář stal poněkud nedbalým a roztržitým v podporování posice p. Sísovy, patrně by tento muž byl bez prodlení přestěhován o několik pater níže ve straně. Ale i s vůdcovou pomocí to sotva kdy dotáhne dále než na vrchního zákulisního muže, kterým už je hezky dlouho. Jaksí se nenarodil k hodnostem oficiálním.

Kdybychom pátrali po příčinách malé jeho oblíbenosti, došli bychom asi k tomu, že z pořekadla »já pán, ty pán« si dobře pamatuje jen první půlku. Jeho vzdělání je veličina nedosti známá, a jsa dle všeho sám někdy navštěvován pochybnostmi o své velikosti, snaží se je umlčet vystupováním pánovitým a velkomožným. Příznačné jest, že dobře se snáší právě jen s tím, vůči komu nemůže dělat pána, s vůdcem strany. Lidé ovšem, na nichž si dokazoval svou vlastní cenu, rádi by si našli příjemnějšího společníka.

Pan Sís je osobně odpověden za výlet národní demokracie do fašismu a musí vzít na svá bedra hanbu, která z toho vzešla. Ochablost národní demokracie bylo pozorovat už několik let, ve volbách šla jednou od desíti k devíti a jednou od devíti k pěti, a je možno, že p. Sís byl skličován těžkými pochybnostmi o budoucnosti strany. Jen ten, kdo nevěří straně, pokusí se z ní udělat něco jiného. Za tím, jak snadno p. Sís opustil program strany, neskrývá se nic jiného, než pesimismus. Pan Sís nebyl ovšem ve straně sám, a zdálo by se, že jeho vůle není zákon; ale většina ostatních byla zmatena a poplášena neúspěchem voleb v roce pětadvacátém, a tak se p. Sís a p. Hlaváček ve svém počínání nesetkali s osobnostmi, ochotnými se exponovat proti jejich plánu, zejména když i dr. Kramář se přiklonil k názoru, že by se to mohlo s fašismem zkusit, a když po návratu z prázdnin r. 1926 schválil všechno, co p. Sís v té věci podnikl. Byla tu ovšem skupina »Demokratického středu«, která protestovala, ale ta má tak málo moci ve straně, že jí p. Sís mohl klidně nedbat a dával jí v »Národě« nazývat neodpovědným živlem. Odpovědným živlem totiž byli právě tehdy v národní demokracii křiklouni, hrubci a tí, kteří byli ochotni jít se prát na schůzi. Pan Sís sliboval, že velké davy se poženou do národní demokracie, jakmile otevře fašistickou filiálku. Sám si jistě přečetl několik řečí Mussoliniho, aby věděl, jak se to dělá. Patrně pod čerstvým dojmem této četby zahřměl na jedné ze svých schůzí: »Němci do vlády, my do revoluce!« Poněvadž se potom ukázalo, že když šli Němci do vlády, národní demokracie nejen nešla do revoluce, nýbrž dlouho a dokonce marně po dobrém i po zlém usilovala o zastoupení v téže vládě, stal se výrok p. Sísův nevysýchajícím pramenem vtipů na národní demokracii.

Vylíčení, jak národní demokracie nakonec pochodila s fašismem, zasluhovalo by pera básníka elegického. Nebo aspoň pera takového autora, jenž má cvik v popisování té nevalné nálady, která se rozhostí, když krajíc padne pomazaným na zem. Fašismus vydatně používal morálního a finančního kreditu, který mu otevřela národní demokracie, právě tak dlouho, dokud se

necítil sám dosti silným; pak opustil rodný dům a ani se nerozloučil se svými dobrodinci. Když p. Sís za ním volal z okna, otočil se odcházející fašista a pravil: »národně demokratická marmeláda nám neimponuje«. Tato nevděčnost otvírá smutné výhledy na lidskou povahu, ale pobízí zároveň k úvaze, nebyl-li tu někdo náramný pošetilec. Při obecních volbách v Praze roku 1927 bylo dáno národní demokracii poznati, co to znamená, když fašismus samostatně kandiduje: národní demokracie dostala se dosti hluboko ještě pod volební úpadku, který ji může potkat. Prostřednictvím fašismu chtěl p. Sís předělovat spoustu lidí na národní demokraty; prapaktický výsledek byl ten, že předělal řadu národních demokratů na fašisty. Nastala truchlivá chvíle, kdy národní demokraté musili brát zpět pochvalná a medová slova, jež pronášeli o fašismu dříve; sám dr. Kramář viděl se nucena veřejně spolknout své »zaplat pánbůh za fašismus«. Ukázalo se, že oposice proti p. Sísovi ve straně měla ve všem pravdu a on ve všem nepravdu. Jeho strategický věhlas byl žalostně otřesen. Tyto události učinily z p. Sise nejblamovanějšího politika poslední doby. Kdyby nebylo toho, že v tom, kde byl p. Sís celý, mělo mnoho předních lidí ve straně aspoň prsty, a že p. Sís může se nyní odvolávat na jejich souhlas, měla by tato nepodařená výprava pro p. Sise bolestné osobní následky.

Od té doby věnuje se p. Sís jen drobnější práci. Tu a tam přivede do »Národních listů« někoho, kdo má spadeno na Beneše, aby posílil frontu. Tak tam přivedl nějakou podzemní chodbou také p. Hajšmana, jehož články se v »Národních listech« občas objevují pod stydlivými šiframi. Uvážíme-li, že p. Sís kdysi získával pro »Národní listy« spisovatele a nyní pro ně dovede získat jen p. Hajšmana, vidíme, že ani v oboru akvizičním není na cestě vzestupné. Hlavní jeho práci je nyní prostředkování styků strany s generálem pravicové fronty, p. ministrem Hodžou, jehož osobním přítelem má čest býti. Tito dva muži zorganizovali dokonalou souhru tisku pravice a ve všech aférách dávají pokyny k jeho kampaním.

Jak, promluvivše o Castorovi, mohli bychom pomlčet o Polluxovi? A jak po p. Sísovi vynechat p. Hlaváčka? Tito dva muži velmi patří jeden k druhému, neboť rukou společnou vedli fašistický podnik v národní demokracii: p. Sís byl tichý společník a financier, p. Hlaváček hlučný reprezentant firmy na veřejnost. To zcela odpovídá rozdílu, který je mezi jejich povahami: je-li p. Sís typem zákulisního politika, patří p. Hlaváček k mužům, kteří za velkého pokřiku a supění jdou hlavou do zdi. S místa, kde on stojí, zdvihá se veliký sloup prachu, zvířený zápasem.

První politické střevíčky roztrhal ovšem každý jinde: p. Sís byl vždycky mladočeskou bytostí, kdežto p. Hlaváček začal jako realistický učeň. I když to dnes na něm vůbec není vidět, je to pravda. Jeho realismus ovšem neodolal dlouho nepřízní poměrů: když se pan Hlaváček stal úředníkem obchodní komory, začal uvažovat o hlubokém významu té okolnosti, že obchodní komora byla v rukou mladočeských; uváživ všechno, vytrásl realistický prach z obuvi své a stal se Mladočechem. Není zachováno v pamětech, byla-li tehdy nad tím obrácením velká radost na jedné a velká žalost na druhé straně; asi nebylo nic z toho ani onoho; p. Hla-

váček začal míti teprve mnohem později politický význam. Původně obracely se jeho ambice na pole obchodní. Teprve když ho postupně zklamalo vše, věč zde doufal, věnoval se plně politice, přinášeje do ní některé obchodní návyky. Přesně řečeno obchodní návyky takového rázu, jakoby se byl vyučil pod Barnumem.

Za války přeběhl s velkým nadšením k Italům, a nepřišel s prázdnými rukama: přinesl důležité zprávy o situaci rakouského vojska, které italský štáb dovedl ocenit. To byl čin, jehož záslužnost stala se z padesáti procent pochybnou, když vyšlo na jevo, že italský štáb ocenil tyto zprávy na 10.000 lir, a že p. Hlaváček přistoupil na tento způsob nazírání na svůj patriotický výkon. V Itálii horlivě organizoval československý odboj. Československá národní rada v Paříži byla zamoučena, když po čase uslyšela o 10.000 lirách; bylo její zásadou financovati národní revoluci z vlastních prostředků a od nikoho nic nepřijímati, a byla to moudrá zásada. Národní rada se domnívala, že p. Hlaváček by pro tuto epizodu neměl mezi Italy náležitou autoritu, a odvolala ho do Paříže. On ovšem vinil Národní radu z přepjatosti v této věci, a byla to první nehoda mezi ním a Benešem. Mimochodem řečeno, Národní rada Italům vrátila těch deset tisíc lir.

Po převratu se p. Hlaváček brzo vrátil do Paříže, a sice jako předseda československé zásobovací komise. V jeho povaze je ten rys, že rád prodlévá v cizích zemích a dovede se rychle přizpůsobit; to je podporováno jeho schopností naučit se, jak někteří praví, za šest neděl kterékoliv řeči. Když už nebylo zásobovací komise třeba, zůstal p. Hlaváček v Paříži jako ředitel filiálky banky Bohemie. Po předčasném a akcionáři hojně oplakávaném skonu té banky neotvíraly se panu Hlaváčkovi do budoucnosti právě růžové vyhlídky; byl tak říkajíc bez zaměstnání. V té době mu posílá osud do cesty p. Síse, jenž, jak jsme dříve vylíčili, dlel v Paříži za účelem rozšíření svého vzdělání. (Nesmíme zapomenouti, že p. Hlaváček, pokud jeho se týká, si věděl rady, a snažil se státi vyslancem ve Varšavě; ale to byla druhá nehoda, která se přihodila v citlivém prostoru mezi ním a Benešem.) Pan Hlaváček dělal s p. Síssem politiku po krajanských spolicích pařížských a získal si jeho neomezenou důvěru. Pan Sís otevřel mu všechny brány do národní demokracie, pokud měl od nich klíče, a p. Hlaváček dělá rychlou kariéru. Tento do té doby málo známý muž stává se přes noc generálním tajemníkem národní demokracie, přejímá chef-redaktorství »Národa«, a pod jeho vedením stal se tento časopis jednou z velkých nepřijemností našeho veřejného života. Když národní demokracie spekovala s fašismem, byl v tom rozpočtu p. Hlaváček důležitou položkou. On byl vtěleným symbolem fašismu ve straně, magnetem, který měl přitahovat duše tohoto druhu; on byl beránkem, který ochotně bral na sebe hříchy větších pánů; on obstarával hrubou práci, aby někteří jiní, kteří to mají zapotřebí, mohli se i nadále zdát gentlemany. Nikdy však si nestěžoval na tuto svou roli; naopak, našel v ní zalíbení a vložil do ní veškerou svou ctižádost a všechny své schopnosti politického agenta.

Když přišel p. Hlaváček do české politiky, začalo v ní být značně nehezky. Nikdo by ho nemohl charakterisovat jako bytost ostýchavou; k zjištění rozměru jeho otevřených úst na politické schůzi bylo by třeba vzíti značně velké kružítko; pustil s řetězu všechno to,

co národní demokracie do té doby se styděla pustit s řetězu. Není zvyklý vážit výrazy; má zálibu ve slovech jako sekýra, a ze silných slov vybírá vždy nejsilnější. On to byl, jenž směřem k Masarykovi a Benešovi odvážil se hodit slova o »lži humanistické pakáži«; on zahřměl před jásajícím fašistickým lidem na Žofíně: »násilí se nelekám, na trochu krve mi nezáleží.« Dovede pohybovati ústy tak rychle a vášnivě jako agent, který prodává mýdlo. Zavedl provokování ministra Beneše jako jednu z národních zábav, a za největší úspěch by si pokládal, kdyby se mu podařilo sehráti s ním nějakou velkou scénu před soudem. Je z těch lidí, kteří činí význam každé žurnalistické školy problematický; neboť deset žurnalistických vysokých učení nenapraví, co na novinářské psychologii napáchá jeden p. Hlaváček.

Nejlepší, co o něm někteří lidé říkají, je tolik, že je to romantik.

*

Ředitel Živnostenské banky má v našich poměrech tolik váhy, že nemůže být bez politického významu, i když se nechce přímo zabývati politikou. Pan Dr. Preiss je reprezentantem našeho nejbohatšího a nejsolidnějšího finančního ústavu, a to z něho dělá důležitou osobnost ve straně, do které vstoupí. Vstoupil ovšem do národní demokracie, což činí zdrcující většina bankovních ředitelů. Není ještě jisto, zda by v ní po událostech posledních dvou let i zůstal, kdyby vedle ní byla ještě jiná nesocialistická strana a nezaložená přímo na stavovském principu. Ale přes všechna znamení, která mluví proti tomu, možná že ano.

Na osobnosti p. dra Preisse je řada sympatických rysů, a jako první z nich zaslouží být jmenován jeho poměr k literatuře. Je to bankovní ředitel, který čte i nejmladší poesii, Wolkeru, Seiferta, Nezvala. Žije obklopen sbírkami, obrazy, knihami. V referátech o knižních aukcích vždy se najde jeho jméno. Ale dovede se rozhodnout i pro méně pohodlný způsob získání knih, jde-li o předmět jeho záliby: sbírá české a slovenské tisky, a sám několikrát s holí v ruce putoval po vesnicích, sháněje je. Nuže, je dosti bohatých lidí, kteří mají mnoho knih, poněvadž na to mají. Ale základem nakupování knih u p. Preisse není jeho bohatství, nýbrž opravdová záliba. Není to mnich, který měl mnoho knih a nevěděl, co je v nich. Čte své knihy.

Začal, jak známo, jako hospodářský redaktor Národních listů. Dnešní postavení Živnostenské banky je do největší míry ovocem jeho práce. Po převratu pochopil, že přišla chvíle, kdy může upevniti posici svého ústavu skoro na všechny časy. Znaje vztahy mezi politikou a hospodářstvím, využil jich dovedně, ač na druhé straně je jeho heslem: nikdy příliš mnoho politiky. Řadou akcí, v nichž ho podporoval Rašín, vytáhl Živnostenskou banku o hezký kousek nahoru. Dovede získat ze styku s politikou, co se získat dá, ale na tom přestává, sám neobětuje nic politice. Úzkostlivě se varuje všeho, co by zatáhlo Živnostenskou banku do politického víru. »Spravuji cizí peníze,« říká na vysvětlenou. Proto sotva lze od něho v politických věcech očekávati více než exponování, které nepřesahuje meze mírnosti. Je loyální ke každé vládě, a dobře vychází s rudozelenou koalicí. Odpolitisoval Živnostenskou banku, neboť je to příliš velký ústav, aby mu stála podpora tak malé strany, jako je národní demokracie. Ostatně se nedívá optimisticky ani na další budou-

cnosť národnej demokracie, a musil by míti ďaleko méně rozvahy než má, aby všë vsadil na túto kartu.

Nepatří k šarfmachrům ve věcech sociálních a mzdových, což dokazuje ve všech těch četných správných radách, jichž je členem. Přes to ho úřednictvo jeho vlastního ústavu sotva pokládá za svého otce, na to je mezi nimi příliš velký rozdíl v názorech na pořádek v závodě. Závodní výbory v bankách byly předmětem jeho nelíčené nelibosti.

Jen jednou byl pan Preiss blízek tomu, exponovati se v politice celou znamenitou vahou. Nepravíme více, než že byl blízek tomu. Ve chvíli rozhodnutí nevypálil všechna svá děla. Fašistická perioda v národní demokracii mrzela ho trojnásob: jako slušného člověka, kterému se protiví náhlá záplava hrubosti; jako rozumného člověka, jenž se štítí hlouposti; a konečně jako muže, jenž je v dobrých osobních stycích s Masarykem a Benešem. Pan dr. Preiss pokusil se vzít radikálům jejich hlavní kanon, »Národní Listy«. Mohl k tomu, jak jsme již vylíčili, zabývající se p. Bečkou, využití věřitel »Národních Listů«; měl již přípravu i novou redakci; kupoval na svůj účet všechny volné akcie »Národních Listů«, aby si v nich zajistil převahu. Nešel však s plnou energií až do konce za tím plánem; v poslední chvíli počal váhat a připustil svou prohru. Snad proto, že je to v podstatě povaha měkká; snad z přesvědčení, že jíti v politice až do konce je pro jiné lidi než pro ředitele bank, kteří jsou zatíženi odpovědností na jiných stranách.

Pan dr. Preiss dovede chápat úkol národní demokracie, být stranou středu, a má dobrou vůli prostředkovat; ale poněvadž konec konců politika není jeho zaměstnáním, mávne nad věcí dříve rukou, než v ní vykonal něco podstatného.

*

Po tomto muži třeba se zmíniti o p. dru H o d á č o v i, jehož politická posice je také dělána jeho posicí hospodářskou. Tento generální tajemník svazu průmyslníků začal jako básník ironicko-melancholický, jak bylo zvykem na začátku tohoto století, ale nezakládá si už mnoho na svých poetických výkonech z té doby. Když se dělala anthologie českého básnictví a svědomitý redaktor vzpomněl si i na jméno F. X. H o d á č, poslal mu tento místo všeho ostatního nějakou svou theoretickou práci o měnové otázce, čímž dal dostatečně najevo, že definitivně předsedal a že k své někdejší ironicko-melancholické poesii má už také jen ironicko-melancholický poměr.

Pan dr. Hodáč mohl by si činit nárok na titul mistra oportunistu. To není špatná vložka pro průmyslového vůdce, který musí vésti úskalími politiky hospodářské zájmy mu svěřené. Dovede se sněsti s každou vládou (ještě nebyla doba, aby průmysl od vlády něco nepotřeboval), byl docela za dobře s Tusarem i se Stříbrným, mezi socialisty naprosto neplatí za krutého nepřítel. Svaz průmyslníků je takřka jeho dílem, a on ovládá jej suverénně. Jeho povaha, nakloněná kompromisům, ideálně se hodí pro tuto instituci, kde je nutno často smířovati velmi různé zájmy. Skoro lze říci, že zásada kompromisu je nejpevnější z jeho zásad, vedle té zásady ovšem, že průmysl musí vydělávat.

Také on má v popředí duše jiné starosti než politiku, a jednak z tohoto důvodu, jednak proto, že se vůbec nerad pro něco angažuje, nepatří k těm mužům, kteří

bijí pěstí do stolu, když jde o politické věci. Jeho sympatie sice provázely dra Preisse v boji o »Národní Listy«, ale tyto sympatie si navlékly bačkory. Přes to je to pro politiku v určitém smyslu důležitý muž; jeho význam po té stránce je ovšem delikátní; nahlédl do ledví mnoha politických stran; na jeho dveře klepají strany, když by chtěly od průmyslu nějaké peníze.

Mnoho je mužů, kteří jsou přesvědčeni, že by zahraniční ministerstvo získalo, kdyby jim bylo svěřeno. Pan dr. Hodáč, důvěrně řečeno, je jedním z nich. Mimochodem, kdybychom vedle do řady postavili všechny, kdož si kdy u nás hráli s touto myšlenkou, p. Hodáč by nemusil stát poslední v řadě, ale spíše vpředu. Je to muž světa znalý a světem zběhlý; je už od přírody povahy diplomatické; na četných internacionálních konferencích získal si velké zahraniční známosti. To vše má před ostatními kandidáty, kteří jsou většinou provinciální lidé čtyř stěn a čerpají své znalosti mezinárodních věcí z knížek. Konečně pan dr. Hodáč není ani naiva, což je další velkou vadou většiny našich kandidátů na místo po Benešovi. Jednu velkou vadu by ovšem kandidatura p. dra Hodáče měla: byla by totiž beznadějná. Politické strany nedají takové úřady z ruky.

*

Pan poslanec N o v á k, bývalý dlouhodobý ministr obchodu a nyní po bankrotu p. dra Matouška zase kandidát na tento úřad, je sice v příručkách národního shromáždění uváděn jakožto spisovatel povoláním, ale je to jen z nepatrné části pravda. Nikdo sice nemůže popřít, že p. Novák napsal několik divadelních her, a je to hezké od tak velkého pána, že projevuje přichýlnost k spisovatelskému povolání. Ale ve skutečnosti je p. poslanec Novák ďaleko spíše jediným aktivním českým průmyslníkem v parlamentě. Pochází ze staré rodiny průmyslnické, a byl aktivním šéfem velké firmy, dokud ji nezakcionoval. Politicky přišel od Staročechů, a trochu staročeský je i v hospodářském životě. Rozhodně nemůže býti označen za moderní průmyslovou osobnost; jako průmyslník nejde o nic rychleji s dobou než jako dramatik. Jeho poměr k sociálním otázkám je také ještě poněkud staromodní; velmi spoléhá na přísnost. Jako poslanec prokazuje průmyslníkům četné užitečné služby a obíhá s jejich záležitostmi svědomitě všechny instance. Mezi průmyslovými intelektuály — také průmysl má své intelektuály — není valně oblíben; shledávají jeho řeči plytkými a jeho názory povrchními. Ale s obyčejnými průmyslníky, kteří nečiní nároků na pověst myslitelů, se znamenitě dohodne, hlavně když jim může prakticky prokázat mnoho dobrého.

Do ministerstva obchodu dostal se tak, že ho tam dosadil Rašín bez debaty a bez klubovního usnesení. Držel se na tom místě dlouho proti všemu očekávání. Příroda dala mu do vínku příjemný dar, viděti v hlasech kritiky osobní zaujatost. Proto nikdy nepochybuje o sobě, když vše kolem o něm pochybuje. Kvalita jeho činnosti v ministerstvu obchodu je sporná. Rozhodně si nezískal pověst iniciativního ministra. Seděl na tom místě jako vzor všech ochranářů; jeho první popud vždy byl raději něco zakázat než povolit. Jen velmi nerad se loučil s povolovacím řízením. Každý člověk má vůli k moci, a povolovací řízení dává ministru obchodu do ruky skoro tak velkou moc, jako měl Čingischán.

Pokud se politiky týká, má smysl pro slušné metody; nijak se stranicky nevyznamenal ani při presidentských volbách ani při nějakém jiném boji toho druhu. Ale také nepřelozil stéblo přes cestu těm, kteří se mohutně vyznamenávali. Neexponuje se pro svůj názor, což je obecná choroba slušných lidí v národní demokracii.

*

Pan poslanec S a m e k je velká figura v obchodní komoře a menší v politice. Vyšel z docela malých poměrů, živil se na studiích kondicemi, o prázdninách prý dokonce tloukl kamení na silnici, promoval sub auspiciis, což bývá daleko častější u chudých hochů než u bohatých. Kariéru udělal v obchodní komoře. Do aktivní politiky vstoupil až r. 1925, a byly při tom určité nesnáze. Živnostenská strana shlížela na něho příznivým okem; nepochybně se jí líbila jeho posice v obchodní komoře, a byla by z ní ráda udělala posici svou. I nabídla mu před volbami mandát, čímž dle všeho trefila do samého středu zálib p. Samkových. Maje tuto nabídku v kapse, odebral se p. dr. Samek nepochybně k dru Kramářovi a sdělil mu šetrnými slovy, co se stalo. Dr. Kramář ho ujistil, že národní demokracie nehodlá se obejít bez jeho spolupráce, a zaručil se mu svým slovem, že obdrží mandát od této strany. Načež p. Samek za živnostníky nekandidoval. Po neblahém výsledku voleb byla na tom místě, kde národní demokracie rozdělila mandáty, velká a rozčilená tlačnice; p. dr. Samek zpozoroval, že stojí tak daleko vzađu, že by se už na něho mandát nedostal, což mu bylo svrchovaně proti mysli. I vyťasil se se slovem dra Kramáře. Vůdce prohlásil, že sice nemůže popřít toto slovo, že však mandát k udělení nemá. Panu Samkovi zdálo se toto vysvětlení povrchním. Privil, že vidí před sebou třináct mandátů, které patří národní demokracii, a že stačí jen chtít, aby dostal jeden z těch mandátů on místo někoho jiného. Zkrátka trval na svém právu jako Shylock. Pan dr. Kramář podal tedy krátké resumé situace, které zakončil sdělením, že se vzdává svého mandátu ve prospěch p. dra Samka. Co mělo nohy, vyskočilo na ně, některé zraky náhodou zavadily o tvář p. Síse a zlobně na ní spočinuly, tázajíce se, proč tento muž nechává vůdce v takové situaci. Načež postoupil p. Sís svůj mandát p. Samkovi.

S p. Samkem nedostal se do sněmovny politický temperament. Je to člověk, který vyšel z obchodního života a v podstatě v něm svou mysl setrvává. Vlivu na politické vedení strany nelze od něho očekávat žádného.

*

Pan lékárník D l a b o l a je velmi důležitým mužem ve straně a zaslouží si zmínky, ač se drží v pozadí. Je vlastním organisátorem strany, a má v tom starou a osvědčenou rutinu. Po té stránce je pro národní demokracii pokladem. Byl z těch, kteří otevřeně vystupovali proti fašismu, a postavil se několikrát nepříjemně proti pp. Sísovi a Hlaváčkovi v jejich počínání. Ti se mu hleděli odvděčit tím, že proti němu začali pracovat ze zdola; dělali proti němu náladu v organisacích. Pan Dlabola patří k těm lidem, které radikálové ve straně nemají rádi. Politicky je »vynavačem programu«; vlastní myšlenkovou prací nemnoho přispívá.

*

Pan profesor M a r e š, čili proč lidé hořknou? V celé národní demokracii sotva je ještě druhá tak kyselá figura. Tajemstvím zjevu p. prof. Mareše je to neštěstí, že není schopen uznat pravdu, i když ji pochopí; dovede pravdě poznané odporovat. V jeho životě hraje velkou roli oposice proti Masarykovi, která začala před lety docela theoretickým sporem o Kanta, ale přešla p. prof. Marešovi do krve. Blamuje se svou na odiv stavěnou vírou v Rukopisy jen proto, že Masaryk je přesvědčen o jejich nepravosti. Oposice proti Masarykovi spojila ho s pí. Vikovou-Kunětickou, s níž r. 1920 hospitoval dokonce u Husitských žen, což je ovšem tragický moment v životě universitního profesora.

Pan prof. Mareš sotva už dá české politice více než svůj hořký vzdor.

*

Končíme řadu portrétů z národní demokracie. Je ovšem ještě řada mužů, o nichž jsme se nezmínili, ale neměli jsme v úmyslu registrovat všechny, kdož jsou v té straně. Obecně se cítí, že národní demokracie je v krizi, a zabývali jsme se jejími osobnostmi hlavně po té stránce, pokud dovedou nebo nedovedou přispěti k řešení té krise, a snažili jsme se vybírat typy. Viděli jsme trojí druh lidí: takové, kteří by zavedli stranu do dalších zmatků a ještě dále od jejího původního určení, kdyby jim byla dána plná vůle; takové, kteří sice mají dobré názory, ale u nichž je to pouze věcí soukromého přesvědčení, pro které se neexponují; a konečně takové, kteří jsou pouhými dělníky strany a netrápí se hlubšími otázkami o jejím určení. Končíme tím, čím jsme začali: nikdo nemůže v národní demokracii napravit chyby Kramářovy, jen Kramář sám je může napravit.

—fp—

LITERATURA A UMĚNÍ

R. Jílovský:

Hovory s nakladateli.

I.

(S Jaroslavem Topičem.)

Znalost cizích jazyků po válce obecně pokročila. Jak se to jeví v odbytu cizojazyčných knih ve vašem knihkupectví? Je zájem o ně takový, že by mohl mít vliv na poptávku po překladech do češtiny?

Odbyt cizojazyčných knih za války byl přirozeně minimální, jelikož dovoz byl znemožněn. Oproti dobám před válkou stoupl nynější prodej cizích knih značně ve všech oborech. Zajímavý však je poměr prodeje belletrie a literatury vědecké. Kdežto před válkou byla cizí belletrie v podstatně převaze, kupuje se nyní více literatura vědecká a nauková, a z této opět nejčastěji spisy populárně vědecké a praktické, tedy takové, jakých v české vědecké literatuře nemáme. Belletrie čte se sice nyní častěji v originále než dříve, ale na odbyt dobrých překladů nemá to podstatného vlivu, neboť i ten, kdo ovládá cizí řeč, sáhne raději po dobrém překladu, který přečte rychleji a pohodlněji. Ovšem, čtenář znalý ci-

zího jazyka vyžaduje a dovede ocenit kvalitu překladu. Poptávka po slovanských původních knihách je stále v naprosté menšině.

Při této příležitosti chtěl bych říci, že obecenstvo, hlavně pak úřady veřejné i soukromé, nedoceňují dosti výhody skladů cizojazyčných knih a nakupují často přímou cestou z ciziny, aniž by pro sebe získaly nějakých výhod. Zahraniční firmy to vyzorovaly a vyslaly k nám své zástupce, kteří zde na škodu domácích speciálních závodů docilují dobrých objednávek.

Pan prof. dr. Arne Novák postěžoval si ve vašem »Literárním Světě«, že Svatopluka Čecha, kterého vaše nakladatelství od počátku vydává, dnes již nikdo nečte. Mohl byste toto tvrzení doložit statistikou o odbytu knih Čechových?

Statistiku mám přesnou a řeknu vám ji rád, ale domnívám se, že tyto cifry nikoho by nepotěšily, ba myslím, že ani nepatří před veřejnost. O odbytu knih Sv. Čecha vyprávěly se kdysi pohádky. Zapomínalo se však, že z třiceti dílů jeho spisů dosáhly skutečného rozšíření pouze »Písně otroka« (měly 35 vydání), »Lešetínský kovář« a »Výlety pana Broučka«. Čtenáři jakoby byli těmito knihami vyřídili svůj vztah ke klasikovi národního písemnictví, který svým dílem živil odbojnost českého člověka. Statistika za poslední léta, kterou vám zde ukazuji, je však poučná z jiné stránky. Uvažte, kolik v této době bylo založeno nových veřejných knihoven. Kdyby aspoň polovina z nich Sv. Čecha měla, nemohla by tato čísla takto vypadat. Ostatně i starým knihovnám chybí úplné vydání Čechových spisů. Snad tomuto stavu odpomůže naše nové vydání výboru o deseti dílech, které uspořádal prof. Střežek.

Častěji se nyní tvrdí, že množství nových časopisů nejrůznějších odstínů má nedobrý vliv na čtení knih?

Záplava časopisů je skutečnou kulturní přítěží, která nejen brání rozšíření dobrých knih, ale co je horší, špatnou knihu propaguje. Spočítejte si, že pouze dva nakladatelé našich nejrozšířenějších lidových týdeníků spotřebovali za rok 300 vagonů papíru, potisknutého z valné části povrchní četbou. Každý z těchto týdeníků otiskuje současně dva romány. Obrovská propagace nese však svůj užitek teprve při knižním vydání těchto románů, které kritika sice často po zásluze odsoudí, ale nemůže zameziti jejich desetitisícové náklady, které vyčerpávají kapsy reklamou zmámeného čtenářstva. Škody, které české knize způsobili Jezovitě, stávají se proti těmto moderním nepřátelům knihy téměř nevinnou legendou.

Zmiňujete se o propagaci knih a nepřímou uznáváte, že dobré knize nevěnuje se tolik reklamního úsilí jako knize špatné. V čem podle svých zkušeností ve vlastním závodě vidíte hlavní příčiny?

Reklama vyžaduje značné peněžní pohotovosti: na inserci, prospekty, organizační a propagační aparát. Veškeré tyto i jiné položky vykazují stále stoupající tendenci; naproti tomu nelze ceny knih dále zvyšovat. Nakladatel, který nemá vlastních laciných propagačních prostředků, jejichž režie by byla kryta z mimoknižního podnikání, nemůže se pustit do jinak obrovských nákladů propagačních, protože je nemůže vkalikulovat do výrobní ceny knih, jejichž prodejní cena by pak velmi podstatně stoupla. Celý knižní obchod ztrácí

bystré tempo, a i ti, kteří jdou do nakladatelského podnikání nezatížení závazky z minulosti a s čerstvým kapitálem, brzo se po prvních úspěších zadýchají a uvážnou. Jakési východisko vidím u nakladatelů i knihkupců ve specialisaci a v nových metodách organizace práce, které zmenší režii.

Kniha neunesse velikou režii. Poznává se brzo, že poměry, zvláště u nás, jsou takové, že kniha jako kulturní potřeba a nezbytnost nemůže být předmětem velkopodnikatelského obchodu. Jistá míra omezení bude příštím vývoji velmi prospěšná. V té době snad i obecenstvo bude určitěji rozeznávat rozdíl mezi dobrou knihou a pouhým papírovým artiklem. Doufejme, že také ředitelstva našich velkých deníků uznají, že je nutno věnovati aspoň polovic místa, které se věnuje propagaci sportu, propagandě knihy.

Z cizích literatur.

Beverley Nichols: 25.

(Being a Young Man's Candid Recollections of his Elders and Betters.)

Nichols je jeden z nejmladších poválečných literátů. Mladost jeví se snad i v tom, že v dvacetipěti letech už podává svou autobiografii; Goethe, jak známo, o tom měl mínění jiné. Nichols nepodává chronologii svého vývoje, nýbrž jen vypsání toho, co na něho mělo značný vliv. Především cesty v Americe, kde jako člen studijní komise navštívil různé university. Pak je vypsána cesta do Řecka, konaná na pozvání tehdejšího krále Konstantina. Zaznamenáváme, že Francouzové za války, 2. pros. 1916, bombardovali Athény a že by se tedy bezmála byli dopustili stejného nebo horšího kulturního zločinu, než Němci bombardováním Remeše. Královna Sofie, sestra Vilémova, alespoň to tvrdí, ukazujíc Nicholsovi bombu, která spadla do královských zahrad; Mr. Nichols nezjistil, ačkoli byl v Athénách bezmála půl roku, do jaké míry královna měla pravdu. Většinou máme v knize skizzy o různých spisovatelích, herečkách politických atd.; na př. o Chestertonovi, Arlenovi, a jiných. Nichols píše dovedně a nápadně, jak ukazuje titul jeho knihy.

První kniha Nicholsova »Prelude« vyšla 1920 — realisticky podána historie hochy na anglické střední škole. Pěkně je podáno, jak namahavě si školáček získává váhu u svých spolužáků a učitelů. Podobného rázu je druhá kniha »Patchwork« (1921); je to analýze poválečného universitního života v Oxfordě. Vidíme studenta, jak se vyvíjí méně svými odbornými studii nežli životem ve svém okolí a poválečnými vlivy politickými a literárními. Charakteristický rys mladého Oxfordana je, že se nemůže vybrat ze svého »já«: jeho neštěstí spočívá v tom, že nemá co milovat; chtěl by žít deset tisíc životů najednou a sotva se probelhávat životem jedním.

Tu poválečnou uzamknutost v sobě samém Nichols analyzuje v románě »Self« (1922). Život chudé dívky v poválečné buržoasní společnosti. Nancy je dítě z bohémského manželství. S otcem muzikantem dorůstajíc potloukala se po nočních kavárnách a podobných místnostech; po otcově smrti musila učitelovat a dělat vychovatelku. Napřed byla v ústavě pro výchovu dívek, odtud se dostala k faráři Jacksonovi k dcerám. Pan pastor se zamiluje do Nancy a ta toho využívá a vyláká za několik polibků šek na 200 liber. Dostala ovšem od sluby božího také notný políček. Odjela do Londýna. Tam spočátku, jak říká, žije. Stane se ženou bratra své přítelkyně v pensionátu, ale udržuje stále poměr s boháči, od nichž bere peníze, aby pro všechny případy měla přichystány prostředky »žít«. Muž konečně

se od napáleného faráře dovídá o záletech Nancyných a vyhání ji z domu, aby nepokazila jeho dítě. (Že by to snad nebylo dítě jeho, ta kritická myšlenka ho nenapadla.) Nancy nemá kam, jde tedy k boxerovi, s nímž se seznámila. Historie, jak vidno, dost obyčejná a v anglické literatuře častěji zpracovaná; již Thackeray nakreslil dovedné exempláře té sexuální diplomacie, kterou praktikuje Nancy.

B. L.

F I L O S O F I E

Živan Vodsedalek:

Romantika ve filosofii.

Minulý týden zemřel jeden z nejoriginálnějších současných českých myslitelů — Ladislav Klíma. Klíma byl již dlouhou dobu předmětem živých diskusí. Odlišoval se ostře od naší ostatní filosofie; říkalo se, že »oficiální« filosofové ho úmyslně přehlížejí, na čemž bylo jistě hodně pravdy, ale stejně tak ovšem zase Klíma přehlížel je.

Klíma byl svůj, byl něčím zvláštním a v dnešním prostředí skoro překvapujícím. Naskytá se otázka, čím byla tato zvláštnost způsobena? Do značné míry by to mohl být jeho noetický idealism, vyhraněný místy až v naprosto nedobový solipsism, ale daleko spíše leží příčina této odlišnosti v jeho metodě myšlení a sdělování myšlenek. Klímův styl a způsob řadění myšlenek, kladení problémů, otázek a řešení je do té míry odlišný od ostatního našeho filosofického myšlení, že vzájemné neporozumnění se dalo předvídati. Hledáme-li příčiny této odlišné metody myšlení, jsme vedeni zásadní Klímovou příbuzností s Nietzschem a Schopenhauerem. Po konstatování této příbuznosti myšlenkové, (k níž se ostatně přiznává sám Klíma), odhalíme snadno i původ jeho metody myšlení, uvědomíme-li si Nietzschovu závislost na Schopenhauerovi a Schopenhauerův vztah ke Kantovi a německým romantickým filosofům.

A tak v tomto osvětlení se nám Klíma objeví jako pozdní květ onoho způsobu myšlení, jež před sto lety bylo v Německu na vrcholu myšlení romantického.

Vymezení pojem filosofického romantismu není úkolem nejsnazším. Prof. Rádl uvádí za jeho znaky »odvrat od klasicismu, kult citu, kult historie, středověku, mystiky, odboj proti šosáctví, víru v nadšení, v geniální čin, v násilná rozuzlení atd.« Tolik snad platí o romantismu německém z osmnáctého a počátku devatenáctého století. Vezmeme-li však romantismu šířeji, uvidíme, že některé z jmenovaných znaků jsou jen podružné a proměnlivé, jiné že je pak nutno brát i s jejich protiklady. Tak hned na příklad označujeme dnes slovem romantický nejen upřílišněné vyzvedávání citu, ale i postoj úplné bezcitnosti. Kult středověku je pak stejně romantický jako kult kteréhokoliv období dějinného vůbec, nebo i jako přemrštěné naděje v budoucnost. Mystika nemusí být vždy nutně předmětem romantického ducha; ale téměř vždy se naskytuje mystická metoda, projevující se na venek nesusoudností slohu, hojnými přirovnáními, paradoxy, aforismy. Konečně ještě jeden znak, jež doprovází

romantismu: násilné odloučení subjektu poznání od pozorovaného předmětu, člověka od přírody, jedince od společnosti či společnosti od společnosti. Romantik nepatří tomuto světu spletitých vztahů. Mluví, jakoby ho žádná pouta nevázala ke společnosti, k zemi, mluví jako »neustranný« pozorovatel z jiné planety. I kdyby byl největším altruistou, jsou jeho příkazy jaksi neživé, platné daleko více pro jiné, než pro něho; autorita jeho poznání, k němuž může dojít nejružnější cestou, nezná odvolání.

Shrneme-li stručně, co bylo řečeno, vypadala by naše definice romantismu asi takto: upřílišněnost v metodě v nejširším slova smyslu, všímání si jen hraničních pojmů, (dobro, zlo, pesimism, optimism, subjekt-objekt), kult určitého historického období nebo exotického směru myšlení, mystičnost, touha po novém, víra v nadšení, v genialitu, v násilné rozuzlení a sni souvisící absolutnu vyjadřování a nanášení sytých barev. Romantický způsob myšlení je vlastní určitému počtu lidí a je zastoupen ve všech dobách a ve všech oborech. O romantickém období ve filosofii mluvíme ovšem jen tehdy, když tento ojedinelý způsob myšlení se stane obecným principem, jímž se řídí většina filosofie, vědy a umění, a zároveň i vykonává vliv na veřejné mínění.

Zmínil jsem se již, že takovými obdobími byla doba romantismu německého, (do něhož spadá i »Naturfilosofie), sahající téměř až do poloviny století devatenáctého.

K romantismu počítáme u nás v Čechách řadu mužů, jichž vliv na národní život byl velmi pronikavý. Tak prof. Rádl uvádí ve jmenovaném již spise Kollára, Šafaříka, nadšené pro Okena, básníka Čelakovského, botanika Čelakovského a Purkyně, horující pro Fichta a Schellinga, Aug. Smetanu, na něhož měl vliv Hegel, Palackého, na kterého působil Kant. Počátky naší filosofie stály tedy ve znamení romantismu německého. Ovšem již na první pohled je patrné, že vedle metodických shod se vyskytly i hluboké zásadní rozpory. Nehodlám se pouštět do podrobnějšího rozboru této otázky; poznamenal bych jen, že romantismu německý byl dovršením určitého soběstačného způsobu myšlení, byl absolutní docela ve smyslu romantickém, byl téměř samoúčelný. Fichtovy »Reči k německému národu« by sice poukazyvaly na závislost na romantismu, (v tomto případě na nacionalismu), ale jen zdánlivě. Ústupek, jež zde byl romantismem učiněn na jedné straně, byl vyvážen romantickým pojetím »pranároda německého, národa vůbec«. Naproti tomu je pochopitelné, že u nás byl romantismu jen odvozen, že byl daleko spíše prostředkem v národním boji, (viz i vliv Herderův), než vlastním cílem.

Chceme-li se dostat k dnešním ojedinelým projevům romantismu, k nimž patří i Klíma, povede cesta tohoto vývoje rozhodně přes Schopenhauera a Nietzscheho. Na první pohled můžeme objevit romantické prvky v myšlení Schopenhauerově: absolutnost vůle, jako životního principu, obdiv pro budhismus, pesimistický názor na tento svět. A co se Nietzscheho týče, je velmi výstižně jeho poměr k Schopenhauerovi charakterisován větou prof. Rádla: (Podle Schopenhauera) »nedo jdeš vnitřní spokojenosti leč násilím na sobě spáchaným, askesí. Nietzsche potřeboval jen obrátit toto násilí se sebe sama proti jiným, aby se dostal k pesimisti-

ckému učení o vůli k moci.« A ihned nám vystoupí romantismus této filosofie násilí a nadčlověctví. O Nietzscheovi lze stejně dobře říci, že byl optimistou, jako říci s prof. Rádlem, že jeho učení bylo pesimistické. Je vlastností většiny romantiků, že se rádi pohybují na ostří pojmů. Jejich touha po jasnosti a absolutnosti je vede k zanedbávání pozvolných přechodů mezi extrémy a k představě světa rozděleného tenoučným ostřím na dvě poloviny. Čím ostřeji charakterisují tyto extrémy, tím blíže je k sobě staví, neboť stírají veškeré mezistupně, a tím snáze mohou přepadnouti s ostří na jednu, či na druhou stranu. (Abych pro názornost na okamžik opustil pole filosofie: O ženě, jež příliš vroucně miluje se již předem říká: Jak ta asi umí strašně nenávidět!) Nejsnáze by snad tento stav bylo možno vyjádřiti termínem prudkost reakce.

Ve výpočtu znaků romantismu zmínil jsem se na prvním místě o upřílišněnosti v metodě; anglická filosofie již dávno se zabývala otázkami po dosahu našeho poznání a po jeho shodě se skutečným světem. Tuto snahu do jisté míry dovršil Kant svým transcendentálním idealismem, v němž poukazuje k tomu, že naše poznání je podmíněno nejen vnějším světem, ale i nazíracími formami — prostorem a časem — a rozumovými kategoriemi. Prof. Rádl, jenž v »Romantické vědě« sleduje vývoj romantismu, pokládá proto Kanta ne zcela právem za praotce celého německého romantismu. Všimněme si však, že tento kritický idealismus teprve Fichte přivedl svoji upřílišněností k extrému idealismu absolutního, podle něhož vnější svět existuje jen jako naše představy. A stejnou upřímnost můžeme nalézt i u L. Klímy, který již své první knize dal významný titul »Svět jako vědomí a nic«. Píše-li tam, že »odkud filosofie vyjde, je lhostejno«, lze s ním s jistými omezeními souhlasiti: zapomíná však rozhodně na to, kam až filosofie má a může dojít. Zdůrazňuji znovu, že rozlišujícím znakem je zde nejen odpověď, ale i způsob odpovídání a hlavně položení otázky.

Co se týče jisté barvosleposti u romantiků v nazírání na svět a následkem toho jeho rozdělování na polovinu světlou a černou, najdeme nejlepší příklad snad u Schopenhauera. Pesimisté uvádějí jako důkaz svého černého názoru pozorování, že radost a uspokojení je následkem touhy a tedy stavů strastných. Ukojená touha je však zase jen okamžik radosti, později mění se v lhostejnost, nudu, tedy opět ve stavy strastné. Tak štěstí je jen zábleskem v temnotách neštěstí. Do pravých mezí uvádí toto mínění J. M. Guyau poukazem na to, že »v takovém líčení věcí, jakoby radost musela vždy býti spojena se strastí, poněvadž souvisí s touhou, nebo potřebou, spočívá veliká neoprávněná jednostrannost. Potřeba stupňuje se v bolest jen tehdy, když přestoupí jistý stupeň; hlad na př. jest sice snad bolestivý, ale chuť k jídlu může býti přeci docela příjemným pocitem«. Klíma sice píše, že pesimistou se stává člověk jen v chorobných stavech, ale pročteme-li jeho dílo, vidíme, že je rvze pesimistické alespoň k dnešnímu stavu, a že pesimismus je u něho »překonán« stejně, jako u Nietzscheho.

Jako u Nietzscheho vystupovala záliba v dionysovství, tak i Klíma dochází k závěru, že v mnohém ohledu, tedy i v názoru na zábavu byla antika před námi — »Antičtí lidé ukřižovali ve svých hodovních síních

otrokyně a mladé otroky, aby si občasným podíváním na dlouhé umírání opepřovali své hody« — Klíma sice zavrhuje tento druh »zábavy«, ale přece končí: »Dnešní člověk neumí ani dobře spát, ani dobře bdít; žije v polobdění; vše je dnes přítímí.«

A konečně je ještě jeden znak, jenž Klímu těsně přibližuje k německým romantikům: znak sice vnější, ale tak nápadný, že je těžko ho nedbatí: jeho záliba v duchaplných aforismech. Vybírám jen namátkou následující srovnání: »V rostlinách snoubí se značná energie s inertíí anorganik — z té příčiny jsou rostliny jaksi extraktem těchto; symbol toho: vyssávání půdy kořeny a vzduchu listy. — Rostlinná psyché je mírnější, jemnější, harmoničtější — snad kontemplativnější, — než aktivní animální.« Snažte se poněkud analysovat tuto větu a srovnajte ji s duchaplností německého myslitele: »Rostliny vyvrhují vnitřnosti (relativní to diferencí tělesné asimilace) a uzavírají indiferenci. — Zvířata uzavírají indiferenci a vyvrhují diferencí.« (Steffens: »Grundzüge der philos. Naturwis.«) Steffens v době všeobecného duchaplnického hloubání o přírodě ještě takto mluvit směl; je však pochopitelné, že u Klímy se podobný styl, nedbající v nejmenším ustálených přírodovědeckých a filosofických pojmů, vyjímá hodně podivně.

U Klímy nechybí dále ani bombastičnost vyjadřování, již má společnou s Nietzsche, a víra ve veliká gesta, činy a násilná rozuzlení. Jako Nietzsche i on je přesvědčen, že filosofie začíná od něho, i on věří v zásadní přetvoření člověka, i on se staví až s podezřelou prudkostí proti všemu, co nese »pohanu« všeobecného uznání.

Prof. Rádl správně vystihuje, že mystika není metodou poznání, ale že je stavem. Mystických stavů nelze zdůvodniti ani vyložiti, nýbrž je nutno se vždy odvolati na vůli k víře. Výklad je paradoxní a vlastně nic nevykládá, dovolává se v první řadě jen našeho citu. A vyvrcholení Klímovy filosofie je ryze mystické. Tak »Deoessenci« rozděluje na čtyři stavy: »S = kmen Života Božího — Kořen Božího stavu — Koruna — a Sluneční květ — vyjádřený parolí: Jen Má Zář to vše.« — Kdo chce, může se snažiti o porozumění; obyčejným civilním rozumem to asi půjde těžko. Logika zklamala, když se jednalo o stanovení nejvyšších »Jistot«, po nichž Klíma tolik toužil; obrátil se tedy k vůli a touto nadiktoval konečné řešení. Nepřipusil si své lidské slabosti ani za cenu komičnosti.

Tak asi by vypadala Klímova filosofie, zařazená v hrubých obrysech do dějin filosofie světové. Mnoho nápadných podobností s filosofií romantickou bylo nutno přirozeně vypustiti pro omezený rozsah tohoto článku; vyzvedl jsem jen nejvýraznější společné znaky.

Zbývá pronésti konečný soud. Romantismus není, jak jsme viděli, otázkou podstaty té či oné filosofie, ale druhem její formy a metody. Je přechodným tvarem mezi tvořením uměleckým, snažícím se svládnouti jediným geniálním pohledem celou skutečnost, a mezi filosofií, pracující dnešními vědeckými metodami. Záleží na osobě, zda budou vhodně spojeny dobré stránky umění a filosofie, či stránky špatné.

Romantikové téměř vždy se liší od lidí nadaných, t. zv. »zdravým rozumem«, kterýžto termín je sice hodně nejasný, ale k vystižení situace zde snad postačí. Místo romantikovo není ve společnosti, nebo ve světě,

ale mimo společnost a mimo svět. Uvážíme-li toto vše, uvidíme, jak naprosto cize stál Klíma v dnešním světě. Bylo přirozené, že musil vyvolati odpor i živý souhlas, prostě již tím, že byl »cizí«. Jeho myšlenky jsou zajímavé, poutavé, hluboké, naivní, i komické. Nepopírám, že mnohdy Klíma učinil velmi bystrý postřeh, že některé jeho myšlenky jsou tak pronikavé, důsledné a propastné, že se až dech tají, ale visí bohužel ve vzduchu, nejsou ničím odůvodněny. I když jsou snad správné, jsou jen nápovědí, jsou geniálním postřehem, ale sotva více. A ve zmatku jeho názoru je dnes těžko hledati perly.

Snad přece jeden světlý bod má Klímovo myšlení, a sice vzkříšení t. zv. praktické filosofie. Praktická filosofie, pěstovaná v Řecku cestujícími filozofy v éře křesťanské pak kněžímí, zanikla v nové době téměř úplně v abstraktních badáních vědeckých a filosofických. Pragmatismus se snažil o její vzkříšení, avšak v tomto ohledu skončil neslavně. Její potřebu nad jiné jasně ukazuje návrat mnohých autorů s filosofického a vědeckého světa ke křesťanství, případ. k náboženství vůbec.

Klíma v tomto ohledu učinil mnohý slibný náběh: dovedl se obracet k člověku, dovedl ukázati, jak ty nebo ty se máš v dané situaci zachovat, abys neutrpěl škody. Žel i zde, jako v celém jeho díle, je mnohé dobré jádro zahaleno v nemožný a nedobový romantický háv. A přece je to snad jediné trvalé, co po Klímovi zůstane. Většina ostatních myšlenek hodí se snad jako sentence do památníku a k duchaplným rozho-
vorům, ale k ničemu jinému.

V Ě D A A P R Á C E

V. Koenig:

Lehčí nebo těžší než vzduch?

Stará otázka, která se vyskytá zpravidla, kdykoli vzbudí pozornost buď mimořádný let říditelné vzducholodi, jako byl přelet Eckenerova Zeppelinu do Ameriky a let Amundsenův a Nobileův vzducholodí na severní točnu, nebo je-li svět pod dojmem napjetí, jaké svého času vzbudila katastrofa vzducholodi Dixmuide nebo zápas vzducholodi Shenandoah se vzdušným živlem. Bloudění vzducholodi Italia nad československými kraji při letu generála Nobile z Milána do Stolpů je zase sto obrátiti pozornost k této otázce.

Tak jako v letectví vůbec není ještě řečeno poslední slovo, tak ani na tuto otázku nemůže se dáti odpověď naprosto jednoznačná a rozhodná, i když se vyskytnou stoupenci jedné nebo druhé zásady, kteří budou takové rozhodné odpovědi dávat i když zastánců zásady »těžší než vzduch« bude i zdrcující převaha. Nevýhody vzducholodi jsou patrné a ovšem mluví důrazně v její neprospěch. Jisto je, že v závodění mezi letadlem v užším toho slova smyslu a vzducholodí odneslo by si letadlo vítězství už proto, že je rychlejší, pohyblivější a schopnější hbitého manévrování, snadněji přistává a je mnohem snáze ovladatelné. Největší nevýhodou vzducholodi je dojistá to, že nemůže rychle a bezpečně manévrovatí. Těleso vzducholodi poskytuje obrovskou

plochu odporu, na kterou působí s neuvěřitelnou silou všechny vnější atmosferické vlivy. Vzducholod může jim odolávatí velmi nesnadno, setká-li se s víchrem, ať protivného či bočního směru, musí s ním nesmírně těžce zápasití a v nejčastějších případech měnití směr. Setká-li se s takovými poměry, za jakých letadlo může s celkem nepatrným risikem nouzově přistatí, vzducholod přistání zpravidla nemůže provéstí, zejména za prudkého větru, a musí se snažití dostat se na jiné místo, nebo i vydatí se na pospas žvlům. Takový případ může nastatí na příklad při těžší mechanické poruše, kdy vzducholod se stává volným balonem, avšak obrovských rozměrů, většinou polotuhé konstrukce, proto mnohem tíže ovladatelným než obyčejný kulový balon a s mnohem menší nadějí na šťastné přistání při trochu jen nesnadných povětrnostních poměrech. Tyto vlastnosti ve srovnání s mrštným letadlem ovšem mluví silně v neprospěch říditelných vzducholodí a mohou tak mluvití i pokud jde o let Nobileův, kde letadlo bylo by zápasilo s nepříznivou povětrností mnohem snadněji.

Ale vzducholod má také své výhody. První takovou výhodou je, že se může mnohem déle udržetí ve vzduchu než letadlo. Může totiž vzítí mnohem větší zásobu pohonných hmot a v důsledku toho mítí podstatně větší akční radius než letadlo. Tato větší nosnost vzducholodi poskytuje jí také jinou výhodu před letadlem — tam, kde nejde o maximální akční radius, může pojmoutí mnohem větší náklad obchodní a vzhledem k tomu, že dává lepší možnost pohodlnější a rozsáhlejší úpravy užitkových palubních prostor, může pojmoutí i náklady objemnější, než jaké může pojmoutí letadlo. Výhoda větší nosnosti projevila se velmi názorně na příklad při přeletu Eckenerova Z III. do Ameriky, kde dostatečná zásoba pohonných látek umožnila kapitánu vzducholodi udržetí tak dlouho manévrovací schopnost vzducholodi, až byly překonány všechny přírodní obtíže, s jakými zápasila na život a na smrt letadla, pokoušející se o let přes oceán (a jaké na př. způsobily, že Köhl se svými druhy stěží dostihli kousku americké země, na níž nebyli vydáni smrti). Ovšem na druhé straně dlužno uznatí, že i velká zásoba pohonných látek nemusila zaručití vzducholodi bezpečný přelet a že mohlo se na příklad státí, že by se vzducholod setkala nad oceánem s takovými vzdušnými poměry, které jí mohly vůbec zabránití proniknoutí vpřed a buď jí mohly donutití k návratu, nebo v zápasu se silným protivítrm neb orkánem vyčerpatí své zásoby. Ale při takovém dálkovém letu možnost vzítí s sebou co největší přebytek pohonných hmot je ovšem výhodou neocenitelnou, i když všechny ostatní nevýhody právě při takovém letu mohou tuto výhodu převýšití.

Vyšší nosnost a možnost udržetí se déle ve vzduchu, okolnost, že při případném selhání motorů nemusí vzducholod ihned sestoupití a může se pokoušetí o záchranu manévrovací taktikou, usilující o nalezení příhodného vzdušného proudu, přiměla také Amundsen, aby třetí svůj pokus o let na severní točnu podnikl nikoli letadlem jako dosud, ale vzducholodí. Kdo slyšeli Amundsenovu přednášku, kterou přednesl v Československu, nebo četli jeho knihu o druhém pokusu, kdo prodělali takto duševně s Amundsenem ten zoufalý zápas o osvobození letadla, které bylo nuceno nouzově přistát na pohybuující se ledové ploše, pochopí ovšem

snadno, že Amundsen hledal onen druh létajícího stroje, který by zmenšoval nebezpečí nouzového přistání. Rozhodl se pro vzducholod a na ní dorazil k svému cíli. Ale těžké přistání po skončeném letu ukázalo zase názorně nevýhody takového tělesa, jakým je vždy vzducholod. Nad to pak byl Amundsen předstížen americkým letcem Byrdem, který na letadle provedl bravurně za lepších podmínek, než za jakých letěl Amundsen, zdařilý přelet pólu. Zcela stejně obhájl čest letadel těžších vzduchu v těchto dnech kapitán Wilkins, jenž přelétl točnu z Point Barrow na Aljašce na Špicberky.

Přelet Eckenerův přes oceán i přelet vzducholodi přes polární končiny vzbudily své doby živé úvahy o možnostech vzdušné dopravy mezi pevninami. Účastníci obou výprav zastávali vřele názor, že takové spojení bude možné, ale přece jen mluvili v čase budoucím a nikoli v čase přítomném. Ale stejně mluví i pracovníci letectví těžšího vzduchu o svých strojích. Ani jedna z těchto skupin nemůže však přejít z času budoucího do přítomnosti. Všechny hlavy, které o takových možnostech uvažují, musí spoléhat při svých nadějích teprve na příští zdokonalení. Ale zatím otázka, zda a kdy vývoj techniky vytvoří skutečně spolehlivé předpoklady pro možnosti pravidelného dálkového vzduchového spojení přes oceán nebo přes krajiny polární, — kterážto trať by značně zkrátila vzdálenost mezi různými díly světa — je stále ještě nezodpověděna a po všech rostoucích zkušenostech je odpověď na ni snad ještě nesnadnější než dříve.

Objektivně řečeno, můžeme v posledních dvou třech letech pozorovat, že prudký vzestup letecké techniky, který přinášel stále stupňování výkonnosti letadel těžších vzduchu, podstatně se zmírnil. Mohlo by se říci, že nastala jakási světová stagnace konstrukční, která se leckde posouvá velmi těžce, zejména ve Francii, jež se tak úsilovně snažila jít v čele leteckého vývoje. Zdá se, že vývoj letectví dostoupil určité meze, kterou překročit je buď těžko, nebo krajně nesnadno. Vývoj pokračuje v celku ještě jen v Německu, které si nyní dohání to, v čem bylo znesnadněno mu pracovat veřejně v době dohodových omezení německé letecké výroby. Ale i zde neděje se toho mnoho. Dnes letecká technika pracuje v podstatě spíše na vnitřním zdokonalení letadla než na vývoji jeho nových schopností. Po pravdě řečeno, není příčin se na to mrzet nebo snad být vůbec zklamán. V důsledku války nevyvíjelo se letectví normálně a jeho vývoj směřoval spíše právě k stupňování výkonu, než k ekonomisaci, ať co do úspornosti ve vynaložené energii, či co do maximálního hospodářského využití užívaných prostředků. Jestliže se takto letectví řídilo příliš jednostranně vpřed, nelze pokládati za škodu, jestliže nyní se trochu zastaví ve svém spěchu a věnuje se důkladněji otázkám ekonomisace, zvýšení bezpečnosti a hledání spolehlivých přístrojů, které postrádá těžce letecká praxe (jako je na př. spolehlivý přístroj pro orientaci v mlze) — to všechno za normálního vývoje bylo by musilo pokročit již dále. A možná že vnitřní zdokonalování letecké techniky bez onoho jednostranného zřetele na stupňování výkonu odhalí nové možnosti, které budou podporovat i další vývoj ve výkonu letadla.

V celku se však dnes cítí, že pro takový vývoj dnešní prostředky nestačí a že se musí hledat nové cesty. Může jich být několik. Hlavní otázka letecké techniky, která zajímá již četné vynikající pracovníky, je otázka

leteckého materiálu; materiál, kterého se užívá dnes ve stavbě letadel — zdá se — dosáhl již hranice své tvárnosti, a v neposlední míře závisí další vývoj letectví na tom, zda a jaký nový materiál se najde pro stavbu létacích strojů. Je známo, že jeden z nejuspěšnějších leteckých konstruktérů a vědců, německý profesor Junkers soustřeďuje své vědecké a tvůrčí pokusy téměř již výhradně na toto pole a zřejmě pokládá zdařilé rozřešení této otázky za předpoklad pro další ryze konstrukční práce. Také ve Francii otázka letadlového materiálu budí vysoký zájem a tu se zdá, že skutečně snahy leteckého tvoření budou nyní směřovati k řešení této otázky. Stejně se nadhazuje otázka nových pohonných prostředků, ať je to otázka pohonných látek či otázka motorické síly. Pokusy Opelových závodů s raketovým automobilem, které v nejbližší době se přenesou i do letectví, jsou vnější známkou hledání nových cest pro výbušné motory vůbec.

V této době, kdy stojíme na prahu nových cest, platí ovšem zase jen to, co jsme řekli na začátku; v letectví není řečeno poslední slovo. Teprve budoucnost rozřeší otázku »lehčí nebo těžší vzduch«. Dlužno ovšem poznamenat, že otázka ta, takto formulovaná, zní přec jen zastarale — letectví těžší než vzduch vybojovalo si již přece víc než nesporně právo na existenci a otázka spíše zní, zda letectví lehčí vzduchu udrží se jako významná složka nebo ustoupí zcela letadlům těžším vzduchu. Dnešní vývoj zatlačil letectví lehčí vzduchu značně do pozadí, ale dosud nevyvinul se tak jednoznačně, aby vytlačil stroje lehčí vzduchu vůbec. Otázka je ta: jestliže dnes ještě je možno dovolávat se určitých výhod vzducholodi proti letadlům, podaří se letectví těžší vzduchu zdokonalit tak, aby předčilo v těchto několika velmi omezených vlastnostech svého lehkého předchůdce a odkázalo jej nadobro do minulosti? Či půjde vývoj obou složek letecké techniky souběžně a letectví lehčí vzduchu rehabilituje svou pošramocenou pověst? Máme-li soudit podle dosavadního vývoje, můžeme sázeti spíše na vítězství letectví těžšího vzduchu, ačkoli možnost dělby práce mezi oběma odvětvími stále není vyloučena. Jenže pro letectví lehčí vzduchu je možnost zredukovati své nevýhody mnohem omezenější než pro letadla těžší vzduchu; stroj, který v podstatě není založen na ničem jiném než na aplikaci Archimédova zákona za užití některého plynu, má mnohem užší hranice možností než stroj, jenž má širokou možnost výběru a hledání materiálu a dynamických prostředků, které nejsou jenom složkou pohonnou, ale i přímým spoličinitelům v mechanickém překonávání tíže zemské.

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

J. Byk:

Sportovní návštěvy.

II.

Lze říci, že do šířky začal český sport růsti asi na začátku tohoto století. Základy byly k tomu položeny již na konci devatenáctého století. Nutno připomenouti, že chybí přesnější písemné doklady o tehdejší vývoji sportu, neboť tisk tehdy věnoval málo pozornosti nové věci a tak zůstala mnohá fakta z části jen v rukopisech,

zejména ovšem v paměti současníků. Jestliže tito neza-
nechají písemných dokumentů, bude dosti nesnadno vy-
těžiti z tradice fakta k přesnějšímu obrazu dětských let
našeho sportovního podnikání. Teprve poslední léta mi-
nulého století vyvolala nutnost speciálního tisku a teh-
dejší »Sport a Hry« a řada jiných podružnějších nebo
rychle zanikajících časopisů, zachovaných většinou jen
v soukromých rukou, nebo neúplně v archivech, posky-
tuje fakta k studiu historie sportu v Čechách, na Moravě
a z části i na Slovensku. Při nedostatečné propagaci
sportu tiskem nutno oceniti práci prvních sportovních
průkopníků, jimž se poměrně brzo podařilo připraviti
půdu široké činnosti sportovní.

Mnoho pozornosti soustřeďuje na se rok 1895 a 1896,
kdy zejména cyklistika obstarávala sportovní program.
V Praze bylo několik závodních drah, a z těch nejzná-
mější dráha Bubenská, položená asi v místech kde nyní
stojí nový kostel holešovický, na Strossmayerově náměstí.
Skoro zároveň s ní žila menší dráha Rosůlkova,
vystavěná nedaleko, asi v místech naproti nynějšímu
provisorárnímu výstavišti P. V. V. u ulice Rudolfovy. Je-
jich předchůdcem byla závodní dráha na Ohradě, na
Žižkově, kde se závodilo jak na kolech vysokých, tak
na rowerech, na kolech s plnými obručemi gumovými.
Na těchto drahách se poprvé před veřejností objevila
později velmi vážená jména Angelo Zeyera, Augustina
Nováka, Dr. Hausmanna, prof. Braunera a řady jiných,
o nichž dnešní generace ani neví, že svým sportovním
uměním se zařadili mezi první propagátory sportu.
Ovšem zájem veřejnosti se soustředil na dráhu Buben-
skou, kde Družstvo sportovního závodního připravilo
mnoho meetingů. Tehdy byla v Praze častým hostem
řada cizích cyklistických kapacit a zájem obecnosti byl
větší, než jaký vyvolaly cyklistické podniky poválečné.
Jestliže se na Ohradě scházelo obecnosti na stovky,
ač jich mnohdy bylo nad 1000, zaznamenala Bubenská
dráha návštěvy 4 až 5 tisíc diváků. Tak pořadatelé mohli
zvat i drahou cizí konkurenci (ačkoliv vstupné se pohy-
bovalo kolem 30—50 krejcarů) a platiti vynikajícím bor-
cům až 400 zlatých za start. Redaktor Horáček si z té
doby rád připomíná meeting, na který se pro jistotu po-
zvalo hodně cizích cyklistů, kteří proti očekávání přijeli
skoro všichni, takže i při výtěžku 3000 zlatých zbyl po-
řadatelům jako čistý zisk právě jedna zlatka. Na buben-
ské dráze nežila jen cyklistika, ač ostatní sporty: kopaná,
atletika a tenis, nedosahovaly ještě takové obliby.
Tennisové dvorce byly na Bubenské dráze jednak uvnitř,
jednak vedle dráhy, a tam také spadá kus historie I. ČsL.
T. C., usedlého nyní na Štvanici. Atletika měla na Bu-
benské dráze poměrně dobrý život, ale nikdy nestrhla
větší počet diváků. S kopanou, tehdy začínající, udělali
tam průkopníci žertovnou zkušenost. Chtěli sehrát jakýsi
match a proto požádali družstvo, aby plocha byla zky-
přena. Stalo se jim po vůli tím, že místo pro hřiště se
zoralo — a match se pak musel hrát skoro na oraništi.
Se zánikem Bubenské dráhy obrátila se veřejnost ke
kopané, která se začla rozvíjeti od roku 1896 na Císař-
ské louce, proti Vyšehradu. Tam začla působit A. C.
Praha, Slavia, Skulling Cercle, Regatta a později se od-
štěpivší DFC. Ale v podstatě se na Císařské Louce hrá-
valy jen větší domácí matche o mistrovství Prahy a
Čech. Tehdy dostupovaly návštěvy čísla 800, zejména
při startu klubů zahraničních. Druhým střediskem kopané
byla Invalidovna, kam sahá kořen historie Sparty a
klubu karlínského, a drobnější jednotky chodily kopat

na Letnou (studentské kroužky) a na vojenské cvičiště
do Dejvic. Domácí zápasy, až na malé výjimky, neměly
dosti přitažlivosti a jejich návštěvy kolísaly na 2—3 stech
diváků, většinou ještě méně. Ale přes to byla letenská
pláň stále vyhledávanějším místem, a byla to S. K. Sla-
via, která pochopila výhodnou polohu a konečně se na
Letné usadila. Pak se již jméno Slavie vyskytuje často,
neboť klub disponoval poměrně velmi dobrým mužstvem
a nenaleznuv zcela vyhovující soupeře doma, zval si
v sezoně mnoho hostů zahraničních, kteří pomohli naplnit
hlediště. Prvním anglickým hostem Slavie byl roku 1901
Oxford, na jehož zápas, který Slavia prohrála 3:0, přišlo
as 1200 diváků. Je zajímavé připomenout, že tehdy se
ještě na matche zvalo. Pořadatelé zvali pravidelné ná-
vštěvníky, agitovali mezi nimi, zvali je písemně (rozesíla-
lo se až 500 pozvánek) a chtějice uhraditi náklad, sub-
skribovali mezi nimi i mezi sebou. Tehdy se Oxfordu
zaplatilo 30 liber (as 360 zlatých) a mezi subskribenty
byl i pražský arcibiskup hrabě Schönborn, který byl stá-
lým návštěvníkem zápasů a tenkrát upsal 20 zlatých.
Zájezd Oxfordu je památný i tím, že se při něm poprvé
užilo brankových sítí. Anglický Southampton, který byl
hostem Slavie roku 1901 a také vyhrál 3:0, přilákal na
hřiště as 3000 diváků. Přijel s ním do Prahy brankář
Robinson, který první ukázal našim golmanům, že lze
míč chytati i pádem těla, způsobem, bez něhož si dnes
nedovedeme již brankáře vůbec představit. Tehdy byla
v Praze již čilá sezona mezinárodní a na hřištích se vy-
střídalo hojně soupeřů z Rakouska i Německa a později
z Maďarska. Ale primát v počtu návštěvníků držely a-
nglické kluby. Rekord dosáhl roku 1904 amatérský
Corinthians. Ačkoliv se match hrál poprvé ve všední
den, v sobotu přišlo 7000 diváků (Slavia prohrála 4:7, při
čemž zesnulý Košek dal sám 3 goaly a druhý den 1:4).
Hostování Angličanů mělo velký vliv na stoupání úrovně
kopané, zvláště když roku 1905 angažovala Slavia dosud
u ní působícího trenéra Maddena. Zatím co zahraniční
hosté docilovali tisícových návštěv, zůstávaly domácí
podniky poměrně slabě navštěvovány, a lze počet diváků
odhadovati jen stovkami. První velkou návštěvu měl
match Sparta—DFC. roku 1908 (3500), neboť působil tu
také motiv národnostní. Kolem roku 1908 lze návštěvy
zahraničních klubů vyjádřiti asi průměrem 3000, pro za-
jímavé zápasy domácí platí asi číslo poloviční. Roku
1908 byla česká kopaná izolována bojkotem, vyhláše-
ným mezinárodní federací na kongresu ve Vídni, ale ani
dlouhá izolace nepoškodila jádro. Naopak, úroveň domá-
cích soupeřů se vyrovnala, a těžilo se z čerstvých zku-
šeností. Návštěvy domácích podniků rostly, neboť bylo
již více vyrovnaných soupeřů. Ale nikdy se nedosáhlo
nového rekordu v počtu návštěvníků, jaký byl utvořen
Corinthians (7000), nebo 6000, jakého dosáhl roku 1905
zápas dvou profesionálních anglických teamů na Slavii,
Evertonu s Tottenhamem, ačkoliv téhož dne hrál na ve-
dlejším hřišti třetí anglický klub New Castle proti DFC.
Od roku 1908 se však návštěvy stabilisovaly. Ovšem ve
válce začly klesat a vracely se na několik tisíc jen při
mimořádných příležitostech. Tak roku 1917 navštívilo
zápas Praha—Viedeň (2:1) as 4000, pak zápas Slavia—
Sparta as 2000 diváků a p. Prudký vzestup návštěv na-
stal brzo po převratu jak při matchích mezinárodních,
tak při domácích. Tehdy se v čelo kopané vyšvihla Spar-
ta, vyrovnaly se síly Slavie, Viktorie Žižkov, DFC. a
řady jiných klubů.

Kopaná také hověla přání lidu a stala se jeho oblíbenou hrou. Na domácích zápasech se scházelo 10.000 diváků a přední kluby soustředily i více. Rekordů dosáhl zápas Sparty s Celtic 25.000 a s vídeňským Rapidem asi 28.000. Sparta také překonala roku 1924 vše ostatní při matchi s Uruguayským teamem, kdy její hřiště přeplnilo skoro 32.000 diváků, při čemž ještě as 4000 diváků se do hřiště vůbec nedostalo a zůstalo za ohradou. Od r. 1919 pohybovaly se velké návštěvy kolem 15.000 diváků a šly často nad tento průměr. Ostatní, méně významné zápasy, soustřeďovaly ovšem počet menší, ale přece jdoucí u prvotřídních klubů nad 1000 i na mimoletenských hřištích. U kopané, jako u jiných sportů, vždy zůstalo značné rozpětí mezi horní a dolní hranicí návštěv. Kopaná žila velmi intenzivně a není divu, že po roce 1924 začal se jevit pokles návštěv, nejvíce postihující právě tehdy utvořené odbory profesionální. Pokles návštěv jevil se i při mezinárodních hrách a zájem lidu by spíš poutaly turnaje, než jednotlivé hry. Tak vidíme v poslední době velký vzrůst turnajů domácích i velkorysých podniků mezinárodních. Dnes se průměr velkých návštěv pohybuje dosti bezpečně kolem 10.000. Ovšem tento počet je spojen se startem ligových klubů. Prvotřídní matche amatérů bývají navštěvovány daleko méně a většinou pod 1000 diváků. Také druhotřídní profesionálové mohou počítati jen s touto cifrou. Nelze však tvrdit, že by hlavní vliv na pokles návštěv měl menší zájem o kopanou. Spíše se tu jeví následek rozdělení zájmu sportovních diváků, začavší již po převratu. V popředí se nejdříve tlačila lehká atletika, která z předválečných číslic, držících se většinou v nižších hranicích, zvětšovala návštěvy nad 500 a při dobrém uspořádání ať již mezinárodního, či národního podniku až nad 1000 diváků. Rekord měl zájezd Hoffův, známého světového rekordmanna ve skoku o tyči (roku 1924 asi 7000). Nebyly vzácností návštěvy 2000, ale většina podniků zůstávala při uvedeném čísle. Stručně lze také shrnouti přehled návštěv ostatních druhů sportu. Ztrátou dráhy a nevhodnými rozměry betonové dráhy na Letné, ztratila cyklistika mnoho zájmu, neboť silniční konkurence nedovedly jej podchytit. Ale právě cyklistika čeká jen na vhodnou dráhu, aby se rychle vyvíjela před řadu jiných sportů. Nepoměrně vzrostly po převratu návštěvy tenisových podniků. Před válkou se návštěvy počítaly sotva na stovky, ale po převratu, zvlášť když L. T. C. Praha vystavěl na Letné první tenisový Stadion, takže se mohla zváti nejen obvyklá zahraniční konkurence, ale uspořádati dobře i utkání Davis Cupová a reprezentační, vyhouply se návštěvy nad 1000 osob a rychle vyrostly na dva, výjimečně i na 4000, dosažené na druhém tenisovém stadionu na Štvanici. Dnes je možno počítati s tím, že dobrý tenisový podnik soustředí velmi snadno přes 1000 diváků. Nejmladší a přece velmi oblíbený sport je boxing, který se z malých rozměrů předválečných dostal před tisícové návštěvy brzo po převratu. Profesionální rohovnícký meeting shromažďuje dnes průměrně více než 2000 diváků, a amatérské podniky nejsou daleko za tímto číslem. Jako lze míti za to, že na kratší dobu zůstane tennis na nynějších návštěvách, tak je boxing před dalším zvětšením okruhu svých příznivců, což je přímo závislé na zvyšování úrovně borců i zlepšení arrangementu. Druhý sport silných mužů, těžká atletika, tkví svými kořeny v lidu. Pokud se pořádají matche profe-

sionálů, shromažďuje se na nich průměrně přes 2000 diváků, ale návštěvy 4000 jsou obvyklé, jsou-li v konkurenci domácí favoriti. Tyto návštěvy nebyly zvláštností ani před válkou a nemůže se jim vyrovnat čistě amatérský zápasnický a vzpěračský sport. Na jeho podnicích shromažďuje se kolísající počet diváků. Meziklubová utkání průměrného významu mají kolem 200 diváků, dojde-li k zápasu místních rivalů, jimiž jsou na příklad A. C. Žižka a pražská stráž bezpečnosti, sejde se diváků desetkrát tolik. S tisícovými návštěvami mohou u nás ještě počítati lední hokejisté, patřící mezi nejúspěšnější české sportovce již před válkou. Matche Sparta-Slavia a podniky mezinárodní vždy shromažďují návštěvu kolem 20.000 osob, spíše omezenou nedostatkem místa, než nedostatkem zájmu. Plavci se od války znamenitě zlepšili. Podniky na volné řece, ač není dosud vhodného terénu, zaznamenávají návštěvy, jejichž průměr se blíží k 1000, a v zimních plovárnách mohou již počítat okrouhle s 300 až 500 diváky, víc se jich stejně těžko vejde do našich plováren. Rozhodně však má plavectví budoucnost, závislou na zřízení dobrého otevřeného basinu. Ze zimních sportů zbývá lyžařství, při němž se ovšem dá počítati s tisícovými návštěvami při soutěžích skokanských, kdežto v teréním závodě lze návštěvu těžko odhadovat. Bruslařství trpí nedostatkem zimního kluziště a po válce nezaznamenalo vzrůst svých poměrně malých návštěv, sotva nad 1000 osob. Ženské sporty a házená, kvetoucí až od převratu, mají návštěvy odpovídající velikostí méně významným podnikům atletickým. Avšak jedinečné příležitosti — podniky mezinárodní — shromáždily výjimečně i 2000 až 4000. Na posledních místech se stále drží veslařství, šerm a mladičké rugby. Veslařství má u nás dobrou, ale nevyužitou půdu a trpí spíše nedostatky vnitřními, než nezájmem veřejnosti. Od 10.000 návštěvy na primátorských osnách (pořádaných na jaře s cílem ve městě), nebo od mistrovství Evropy (r. 1925 5000 diváků), je velká mezera k obvyklým návštěvám, pohybujícím se kolem 1000 osob a mnohdy méně. Rugby se u nás začalo pěstovat před 3 lety a nemá dosud stálého obecnstva, majíc konkurenci v kopané. Šerm zůstává saloni květinou a ani velké podniky nedosahují tisíce.

Přehlédneme-li uvedená čísla, vidíme, že vedoucím sportem je i nyní kopaná, že však od převratu se k ní blíží řada jiných sportů. Tyto sice těžko budou šplhat k maximálním návštěvám kopané, ale je možno říci, že naopak mají lepší průměr návštěv. Ovšem mají také daleko menší počet utkání, takže se zájem tak rychle nevyčerpává. Sportovní návštěvy je nepadno zjišťovat přesně a podléhají velmi často vlivu počasí. Ať již špatného, nebo krásným letním dnům, kdy Pražané v neděli rádi dávají přednost vycházkám, takže se nákladnější podniky zejména fotbalové s oblibou pořádají ve všední dny. Pokles návštěv kopané neznámá však celkový úbytek sportovního obecnstva. Naopak lze konstatovat stoupání zájmu, jenž je však rozdělen na celou desítku různých sportovních odvětví a přesunuje se z jednoho na druhé, neboť většina sportovních diváků jde za nejlepším programem.

DOBA A LIDÉ

W. B. Pitkin:

Moderní lidé a desatero.

Článek tento jest výtah ze zajímavého článku profesora psychologie na Columbijské universitě, který vyšel v »The Century Magazine«. V odpovědích na otázky zračí se zřejmě americké poměry. U nás by asi počet lidí, přikládajících velkou důležitost příkázáním čistě náboženským, byl značně menší.

Zijeme dnes v jakési morální anarchii, jak jsem nedávno dokázal jednoduchou psychologickou zkouškou. Jistý vynikající universitní profesor tvrdil jednoho dne s největší rozhodností, že zabítí jest celkem daleko méně nemorální nežli úkladný, ničemný klep. Jeden z jeho kolegů pak pokračoval: »Já bych mohl spíše někoho zabítí, kdo mou dobrou pověst zničil, než abych křivým svědectvím poškodil dobré jméno druhého.« Brzy poté slyšel jsem, jak celá řada akademicky vzdělaných žen zevrubně tvrdila, že cizoložství není skoro nikdy nemorální a že jest zcela přirozené žádati něco, co si kdo máti přeje, předpokládajíc, že nejde se dále než k této žádosti. Tu zdálo se mi nutným, abych se na tuto podivuhodnou anarchii jednou blíže podíval.

Počal jsem s nejjednodušší zkouškou. Když jsem své oběti dal do ruky otisk desatera příkázání a tužku, požádal jsem ji, aby očíslováním udala, kterým příkázáním podle svého mínění přikládá největší morální význam. Radím každému, kdo chce zažítí zajímavý večer, aby se s pěti nebo šesti známými pustil o tom do debaty. Podiví se životní filosofii osob jemu po léta známých a bude souhlasiti pak s mým míněním, pokud se týče morální anarchie.

V následujícím uvádím výsledek dotazu, učiněného asi na 500 osob obého pohlaví. Jde při tom o lidi vyšší inteligence, dobře vychované a příslušníky nejlepších společenských kruhů. Uvádím nejdříve desatero příkázání ve zkrácené formě (podle učení metodistické církve americké):

1. Nebudeš mítí boha mimo mne;
2. nevytvoříš si žádného obrazu;
3. nevezmeš jména Páně nadarmo;
4. pomni, abys den sváteční světil;
5. cti otce svého a matku svou;
6. nezabiješ;
7. nedopustíš se cizoložství;
8. nepokradeš;
9. nepromluvíš křivého svědectví;
10. nepožádáš statku bližního svého.

Zmíněných 500 osob skládalo se z 435 studentů z různých universit, 27 učitelů z Kalifornie a 38 jiných dospělých osob s vyšším školním vzděláním z více než desíti různých měst. Těchto 500 osob hodnotilo desatero příkázání se zřetelem na jejich morální význam v tomto pořadí:

Šesté příkázání, páté, osmé, deváté, sedmé, první, desáté, druhé, třetí, čtvrté.

Rozhodná většina vyslovila se pro první místo příkázání šestého a poslední příkázání čtvrtého. Naproti tomu rozdíl mezi krádeží a vydáním křivého svědectví byl mizivě nepatrný; podle všeho vystihli jen málokterí ohromný rozdíl mezi krádeží nějaké brašny a ulopením dobrého jména. Souvisí to snad s úžasným vzrůstem počtu křivého svědectví před soudy? Nebo jest to přehnané oceňování pojmu majetku?

Mezi desíti příkázáními týkají se čtyři náboženství, pět so-

ciálního postavení a poslední, desáté, má psychologický význam, neboť stanoví naše vnitřní, duševní stanovisko k jiným.

Oněch 500 osob považuje pět sociálních příkázání za důležitější než ona čtyři, jež týkají se náboženství. Desáté příkázání hodnoceno výše nežli příkázání zakazující modly a rouhání a prikazující svěcení svátků, ale přece ne výše nežli příkázání první, nařizující uctívání jediného boha.

Z dotázaných 500 osob sestavilo 349 desatero do určitého pořadí podle významu jednotlivých příkázání, kdežto ostatním zdálo se nemožným některá příkázání náležitě hodnotiti. Ze 349 osob považovaly tři čtvrtiny pět sociálních příkázání za důležitější nežli kterákoli příkázání náboženství se týkající. Oněch 151 osob, které domnívaly se, že nejsou s to, aby provedly správné hodnocení jednotlivých příkázání, udalo, že obtíže jim činí příkázání náboženská; z nich pak 102 osoby uvedly, že nelze přihlížeti k prvním čtyřem příkázáním, poněvadž podle jejich mínění nemají vůbec morální hodnoty.

Z této různosti mínění vyplývá trojí ostře navzájem se dělicí světový názor: 102 osoby upírají příkázáním náboženství se týkajícím jakýkoli mravní význam, 59 osob pohlíží právě na tato příkázání jako na morálního ukazatele cesty, považující je za mnohem důležitější nežli všechna ostatní příkázání, a 339 osob přiznává sice celému desateru morální cenu, hodnotí však příkázání sociální výše než náboženská.

Když farizejští učenci ptali se Ježíše, které jest nejvyšší příkázání v zákoně, odpověděl: »Budeš milovati Boha, pána svého, z celého srdce svého, ze vsí duše své a z celé mysli své. To jest nejvyšší a největší příkázání. Ostatní se mu však rovná: Budeš milovati bližního svého jako sebe samého!« U lidí náboženských starého rázu jest na prvním místě bůh a na druhém lidé, stejně v lásce jako v povinnosti. Modernista považuje však bližší a do dnešní doby se hodící za mnohem důležitější nežli to, co prostorově a duševně jest mu vzdáleno; dovoluje proto naši dnešní sociální filosofii, aby pořadí příkázání co do důležitosti právě převrátila. Co Ježíš kladl na první místo, modernista dává na druhé, a co Ježíš uváděl jako druhé, modernista řadí jako první. Jest významné, že mezi oněmi 500 osobami jest pětkrát více morálních modernistů a dvakrát více morálních socialistů než morálních lidí náboženských.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

Dvoji zdanění.

Vážená redakce!

Továrna blízko rumunské hranice zaměstnává počet zaměstnanců, kteří bydlí na druhé straně obce, rozdělené mírovou smlouvou na Čsl. a rumunskou část. Stali se rumunskými státními občany a berou plat v Československu. Obchodní smlouva s Rumunskem nebyla doposud ujednána; zaměstnancům vyměří se (bez zřetele na jejich bydliště v Rumunsku) v ČSR. daň z příjmů, v Rumunsku tak zvaná »globální daň«. Jsou tudíž dvojmo zdanění. Je daň z příjmu oprávněná?

V úctě

Leopold Vlček,

Velký Bočkov, Podkarp. Rus.

*

Československá daň důchodová z výdělku, který dělníci dostávají v československé továrně, je beze sporu oprávněná a podle zákona. Dokud není s Rumunskem ujednána smlouva o zamezení dvojího zdanění, nelze nic dělat. Doporučovalo by se zakročit (třeba písemně) u ministerstva financí, vylicít tento stav a žádat o nápravu.

D O P I S Y

Venkov a zdraví.

Derfle, 15. dubna 1928.

Vážená redakce!

Není sporu o tom, že článek »Venkov a zdraví« v Přítomnosti je psán vtipně a obsahuje četné správné postřehy, ale v celku přestřeluje. Tak, bohudíky, venkov přece nevypadá. To by ovšem nebylo důvodem k replice. Ale pisatel nesnaží se najít příčinu a odpomoc, a tam, kde pohlavkuje redaktory, hmátl chrabře vedle. Jsa velmi pessimistickým ve vyličování venkova, má nějak tuze optimistickou víru v účinek psaného a snad i mluveného slova.

Je pravda, že inženýr má na venkově veliký náskok před lékařem. Ale to není zásluhou novin a přednášek, nýbrž zásluhou velkostatků, kde se mohl venkovan na vlastní oči přesvědčit o výhodách strojů a pokročilejších metod agrikulturních, zásluhou továren na strojená hnojiva, jež konají zdarma pokusy v tomto směru, a konečně zásluhou hospodářských škol a zemědělských rad, jejichž činnost musila a musí býti poněkud širší, než pouhé poučování.

Co se naproti tomu dělalo a dělá pro propagaci zdravotnictví? Většinou negativní kroky: zákazy a pokuty. Tím se ovšem proti konservativismu nedá nic docílit. Nad to je tento problém příliš složitý, než aby se dal jen tak jednoduše vyřešit, i kdyby tu bylo oboustranné pochopení a ochota.

Vezměme na př. jen otázku čistoty. Nevyřešila ji uspokojivě ani velká města (v kolika domech v Praze je skutečně fungující koupelna?), kde by řešení bylo snadnější a kde neblahé následky nečistoty jsou makavější. Co teprve na venkově? Co dělat, aby dojička, když nese do jizby nádobu s mlékem, nepřinesla také kravince na svých botách a udržela čistotu ve světnici? Má se hospodář, který v zimě vyváží hnůj a v poledne chce poobědvat, vyzout venku z holinkových bot a vysvléci z páchnoucích šatů a přiběhnout k obědu nahý a bos? Nebo snad poobědvat na mrazu přede dveřmi? A možno se divit, že člověk, který v době žní je denně ode 3 ráno do 9 večer v poli a potom ještě musí poklidit dobytek a připravit nářadí na příští den, nemá už chuti ztrácet čas dlouhým mytím a čištěním a vrhnout se, jak je zpocen, i do té páchnoucí postele?

Z uvedených, namátkou vybraných ukázek je jasno, jak těžko by se dala vyřešiti tato otázka i při plném pochopení. Ale toho pochopení právě není. Venkovan nevidí škodlivých následků nečistého bytu nebo vlhkého zkaženého vzduchu. Je více než dvě třetiny svého života venku, a tento pobyt škodlivé následky nezdravého bytu vyváží. Jak ho chcete přesvědčit, že mu něco škodí, když jeho zkušenost mu praví opak? A když čistota tělesná a zejména čistota v bytě a vůbec vyšší standard je v jeho očích nerozlučně spojen s představou »pánů z města«, nebo lenocha, který se nechce uspinit prací?

Teď o tom stavění. Tu pisatel přestřeluje nejvíc. Faktem ovšem zůstává neúčelné řešení půdorysu, nevhodná volba stavebního místa i ty nezdravé studny. Ale třeba se podívat věci na kořen. Jak se na venkově staví? Stavebník si naláme kamene, nadělá přímo na staveništi vepřovic a stavbu provedou domácí zedníci a tesáři. Účast stavitele omezí se na shrábnutí poplatku za zapůjčení cedule s jeho firmou, jež paradiuje pak na staveništi. Na stavbě se za celou dobu stavby neukáže ani jednou. (Dokázat mu to ovšem nelze.) Plán předepsaný stavebním řádem pořídí jeho kreslič, který si ovšem řešením hlavu příliš neláme. Udělá plán tak, jak si ho stavebník přeje. A ten si ho

přeje tak, jak má postaveno souseď, strýček, kmocháček. Proč by se uchýloval od těchto vzorů? Ví předem, kolik ho stavba asi bude stát, a staví skutečně lacino. Zkusí-li se uchýlit, opouští pevnou půdu zkušeností a vydává se nebezpečí, že ho okrade kde kdo.

Náprava musí vyjít od administrativy. Stavební komise v menších obcích jsou nesmyslem. Jejich členové nemohou býti pochopitelně objektivní, nemají potřebných znalostí, aby mohli býti rádcí, a většinou ani času. Bylo by snad záhodno, aby jejich funkce přešla na přiměřeně vybavený úřad, jenž by byl přiřčen politické správě, a byl ve stálém styku (osobním, nejen písemném!) s venkovem. Jeho činnost by se ovšem nesměla omezovat na amťování a napařování pokut. Jeho úkolem by byly odborné porady v konkrétních případech, iniciativa při zlepšení dosavadního stavu a jen v nejnnutnějších případech dračnické zakročení. Jinak si důvěry nezíská a bude vždy narážet na snahu venkovanů obcházet a ohybat různé zdravotnické a policejní předpisy, v nichž venkovan beztoho nevidí, než zbytečné skrupule a házení klacků pod nohy. A pak subvencovat vzorné byty, jako se subvencují vzorné stáje.

A teď ještě o těch studních. Je jisto, že převážná část venkovských studní je zdravotně závadná. A stejně jisto, že různé předpisy, kontrola a pokuty v této věci ničeho nedocílí. Jedinou cestou by bylo zřizování vodovodů. Jenže vodovod vyžaduje velikých nákladů, a průměrný venkovan tak lehce neuzná jeho nutnost. Odvodňování, jehož výhody uzná i nejzaostalejší sedláček, subvencuje se 60 i více procenty, stavby vodovodů sotva 30%. Vodovod bohužel není vhodný politický artikl. Zástupci dělníci by asi pokládali za hřích podporovat »selské hřbety«, zástupci rolníci mají vhodnější způsoby, jak svým lidem pomoci, aniž by z toho měli prospěch také »ti druzí«.

A tím tedy dospívám k tomu, co jsem už naznačil. Za bídný stav venkova není odpověden venkov, nejvýše až v druhé řadě. Náprava musí přijít s vrchu. Tam by bylo třeba řídit dobré rady a poučení, kdyby ovšem to nebyla marná práce. Zatím se musíme smířiti s faktem, že venkov stejně jako úřednictvo a dělnictvo trpí osobní a stranickou politikou našich pánů zákonodárců.

Ing. Jos. Kremer.

NOVÉ KNIHY

Škpt. A. Schneider: SK-SELEKTODYN. 48 stran, 19 vyobrazení. Cena Kč 12.—. Nakladatelství E. Beaufort, Praha. Publikace přináší návrh na stavbu zapancéřovaného, velmi selektivního a výkonného 4lampového přijímače, podle známé zásady Hartleyovy. Návod je určen hlavně pro zájemce, kterým nevyhovuje dosavadní, zastaralý přijímač, pokud se týče jeho selektivity a výkonnosti, a kteří proto hodlají jej přestavěti na přístroj moderní, aniž by musili kupovati nové součástky a nové (ku př. odstíněné) lampy. Knížka dává každému možnost, aby si lacino pořídil moderní, velmi selektivní a výkonný přijímač pro reprodukci na amplion.

K dnešnímu číslu jsou přiloženy složenky pošt. úř. šek. Prosíme pány odběratele, aby jich použili k zaplacení nedoplatků a k zaslání předplatného na II. čtvrtletí.

Administrace.